

SOKOLOVSKO

Č.2
2020

Opravená hrobka rodiny Schuster v Sokolově pod vrchem Hard (viz článek na str. 21)

Stav budovy před rekonstrukcí. (viz článek na str. 29)

Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova: Evropa investuje do venkovských oblastí

Obsah:

Requiescat in pace, čili odpočívej v pokoji Z dějin pohřbívání v městě Sokolově (Vladimír Bružeňák).....	2
Židovské úryvky z Kraslic (Helena Kavková).....	8
Několik dalších druhoválečných příběhů ze Sokolovska (Jiří Klůč).....	16
Hrobka a závěť (Sandra Linhová).....	21
Odhalené tajemství nalezených znaků EMO (Pavel Palůch).....	24
Hotel Ohře v Sokolově (Jan Rund).....	29
Útěk z Dolního Rychnova (Markéta Štekllová).....	34
Loketský skřet Štrakakal (Pavel Vaculík).....	37
Návštěva geologického unikátu Vysoký kámen a jeho minerálů (Petr Vrba).....	38

*Titulní strana: Opravená hrobka rodiny
Schuster v Sokolově pod vrchem Hard
(viz článek na str. 21)*

Slovo redakce

Opět o řece Ohři

Pozorný abonent našeho časopisu si všimne, že na téma Ohře se rozepisují již potřetí. Díky koronakrizi jsme museli zrušit pravidelnou jarní akci a uspořádat letošní čištění v náhradním termínu 19. září 2020. Na naši skupinu tentokrát vyšlo čistit úsek řeky v Královském Poříčí, který tvořil mezi jezem u chemičky a lávkou do Těšovic kdysi snad půvabnou říční nivu. Je to úsek v takzvané aktivní zóně, tj. místo, kam se řeka pravidelně při vyšším průtoku rozlévá. Je to také místo, které je zároveň uváděné jako nadregionální biokoridor. Již z těchto formálních označení lze soudit, že by se mělo jednat o území snad i chráněné, přinejmenším z hlediska přírody zvláště opečovávané. Opak je pravdou. Snadno se můžete přesvědčit, že dlouhou dobu bezprizorní území v bezprostřední blízkosti centra regionu se stalo místem bezpočtu černých skládek nejrůznějšího odpadu. Když vidíte a na vlastní kůži bolavého těla zažijete, co jsme my lidé schopni „vytvořit“ v bezprostřední blízkosti našich domovů, přepadají vás chmurné myšlenky z hlediska skutečného vztahu lidí k přírodě. Příčinou je jasně pohodlnost a hrabivost. U nás zde kolem řeky se bavíme o možná tisících korunách, které kdysi kdysi „ušetřil“. V globálním měřítku se hraje o mnohem více, co může někdo na úkor přírody vydělat. Já si umím představit snad řád miliard, ale budeme se určitě pohybovat ještě výše. Jenže se zároveň hraje o to, jestli planeta zůstane ještě vůbec obyvatelná. Stále mě překvapuje, že existují lidé, kteří by rádi například dramatické oteplování planety svedli na přírodu samu. Na základě takového zázitku já osobně vůbec o zhoubnosti našeho lidského vlivu na životní prostředí nepochybuji.

M. Makovička

SOKOLOVSKO Časopis obyvatel a přátel Sokolovska
Ročník 11, číslo 2 / 2020
Vydává: MAS Sokolovsko, o. p. s.
Editor: Ing. Miroslav Makovička
Redakce: v.bruzenak@seznam.cz
Údaje o distribuci: <http://mas-sokolovsko.eu>

Výkonný redaktor: PhDr. Vladimír Bružeňák
Redakční rada: Ing. Miroslav Makovička,
PhDr. Vladimír Bružeňák, Ing. Michael Rund

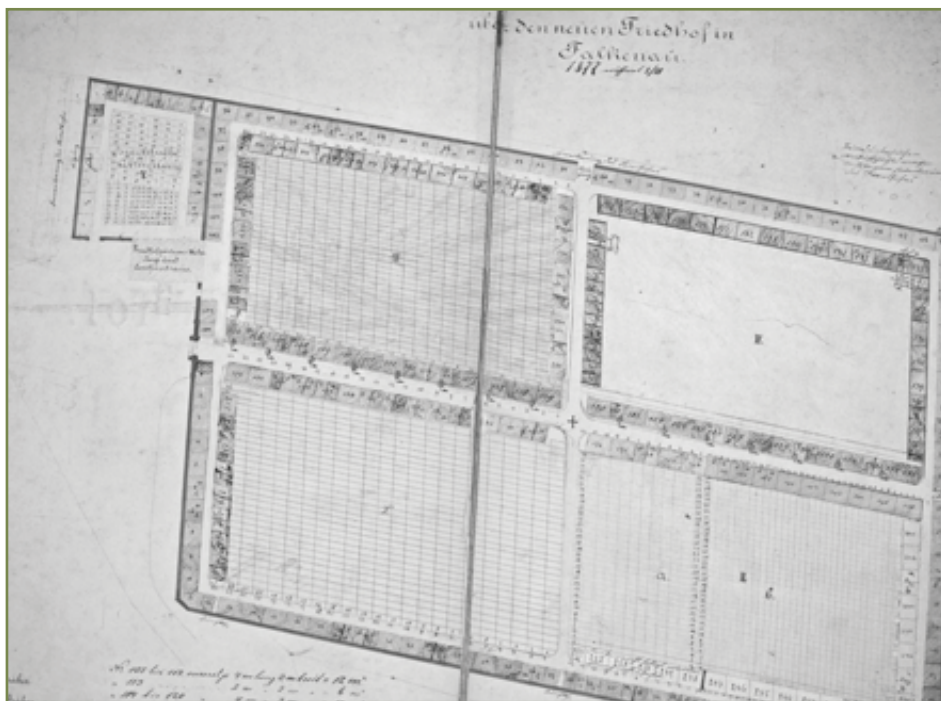
Registrační číslo: MK ČR. 19466
Za obsah příspěvků zodpovídají autoři.

Requiescat in pacem, čili odpočívaj v pokoji

Z dějin pohřbívání v městě Sokolově

Umírání je bohužel nedílnou součástí našich životů a nikdy tomu nebude jinak. Již od dávných dob se lidé snažili po smrti svého druha zakrýt jeho tělo, aby jej neroznesla divá zvěř a duše tak mohla v pokoji splynout s věčností, případně tělesnou schránku spálit, aby se duše mohla lépe v nekonečnu rozplynout. Ve starověku pak před městy živých vznikala tzv. města zemřelých, nekropole, se stovkami mohyl, pomníků a hrobek. V době křesťanské bylo zvykem pohřbívát mrtvé v místech okolo církevních staveb, na posvěcené půdě, a od konce 18. století, konkrétně od reforem Josefa II., pak vznikají hřbitovy v prostorách mimo obydlenou oblast, v případě měst za městskými hradbami.

V Sokolově se původně již od dob středověku pohřbívalo za kostelem sv. Jakuba Většího, jenž stojí na náměstí. Důkazem existence tohoto hřbitova jsou nálezy kosterních pozůstatků v roce 1888, kdy se zde prováděly výkopy vodovodního potrubí, a také v roce 1925 při dalších výkopech, tentokrát konaných kvůli pokládce elektrických kabelů. V roce 1553 tehdejší purkmistr, čili starosta Peter Schirmer hřbitov zrušil a za městskou branou nechal založit nový hřbitov, konkrétně na místě dnešního parkoviště u pozdějšího kláštera kapucínů. Tento hřbitov pak městu sloužil přes 300 let. Ovšem v 19. století přestal vyhovovat, zejména z hygienických důvodů, ale i kvůli nedostatku místa. Byl proto postupně zrušen, všechny náhrobky ze starého hřbitova byl přemístěny či zrušeny a na jeho místě vznikl menší

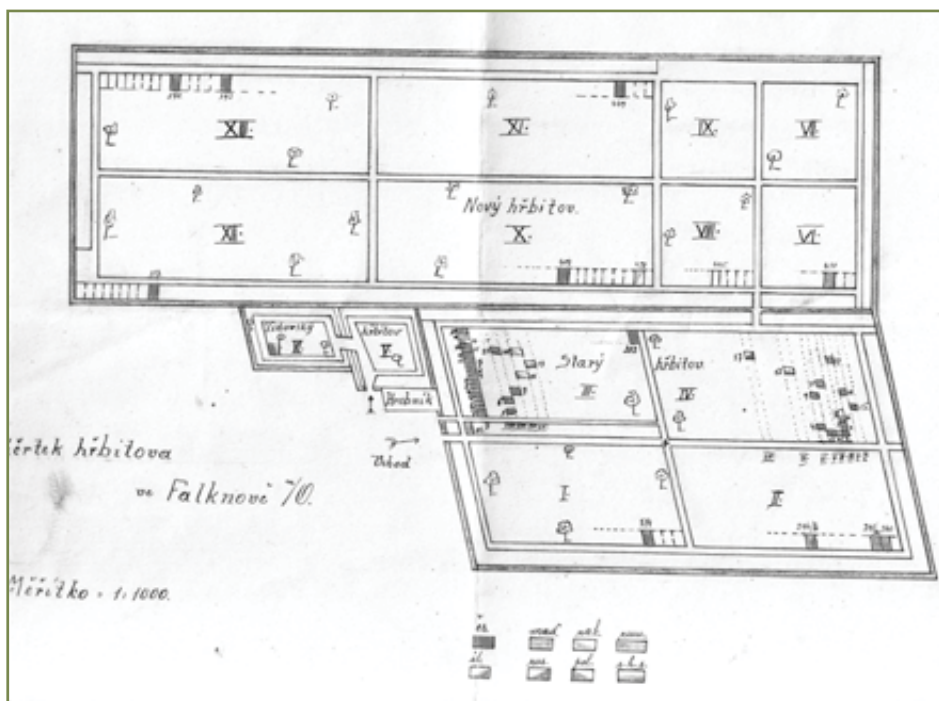
Plán nového sokolovského hřbitova i se hřbitovem židovským z roku 1877.

park. Ještě do roku 1901 zde stávala barokní kaple sv. Jana Evangelisty z let 1718–1719. Následně byla zbořena i ona, park dokončen a v roce 1903 tu byl odhalen dnes zničený monumentální pomník padlým ve válkách z let 1859 až 1866.

V roce 1877 byl v souvislosti se zrušením starého hřbitova pod vrchem Hard založen hřbitov nový, v pořadí již třetí, v jehož těsném sousedství vznikl zároveň značně netradičně i hřbitov židovský. Roku 1902 byl křesťanský hřbitov rozšířen dle plánů architekta Emila Lifky o dnešní, tzv. novou část, ta původní z roku 1877 se začala nazývat jako část stará. Součástí hřbitova byl i malý kostelík (kaple) v novogotickém stylu, postavený taktéž v roce 1902 a opatřený zvonem, jehož zvonění doprovázelo pohřbívání na jejich poslední cestě. Na jeho stavbu nejvíce přispěl významný sokolovský obchodník Anton Plass. Dále zde vznikla márnice a pitevna (v roce 1927), zahradnictví a dům hrobníka. Svou budovu márnice měl i hřbitov židovský. Hřbitov byl dále rozšířen i v době 1. republiky, konkrétně v roce 1920.

Na původní části tohoto hřbitova vzniklo koncem 19. a na začátku 20. století i několik hrobek významných sokolovských rodin, například rodinná hrobka obchodníka Plasse, rodiny Schrammů, která významně přispěla na vybudování tzv. Jubilejní kašny na Starém náměstí, majitele svatavské přádelny Ignaze Schmiegera či právnické rodiny Schusterů, která se dodnes dochovala. Hrobky rodiny Plassů a rodiny Schrammů byly dokonce tak velké, že komise MNV Sokolov navrhovala v roce 1962 z obou zřídit obřadní síň, respektive márnici.

Během 1. světové války bylo na hřbitově pohřbeno 56 převážně rakouských vojáků, kteří podlehli válečným útrapám ve zdejší nemocnici. Minimálně 10 z nich byli Češi a 15 vojáků pocházelo přímo ze Sokolova. Několik pohřbených pocházelo z řad válečných zajatců, kteří stavěli nedalekou chemičku.

Plán všech částí hřbitova z 20. let 20. st. se zakreslením hrobů obětí 1. světové války.

Fotografie z dob 1. světové války zachycuje pohřeb neznámé oběti tohoto konfliktu na tzv. starém hřbitově. V pozadí lze vidět dům hrobníka u vchodu na hřbitov, dále zadní zeď židovského hřbitova a částečně za hrobníkovým domem i budovu, kde byla umístěna židovská márnice a obřadní síň, tzv. bejt tahara. Nová část hřbitova se nachází zcela vpravo.

Nehezský stav nového hřbitova v roce 1957.

Pohled na část židovského hřbitova před demolicí, v popředí hroby manželů Hellerových.

Stav židovského hřbitova v současnosti.

Zajímavými peripetii prošel hřbitov během 2. světové války. V noci ze 16. na 17. října 1940 byl poničen bombardováním britským letectvem, které se pokoušelo zasáhnout sokolovskou chemičku. Poškozeno či zničeno bylo na 160 hrobových míst a objektů za cca 39 000 říšských marek. Zřejmě přímý zásah bombou utrpěla hrobka jistého Franze Steydla (případně v držení jmenovaného), neboť zatímco škody na většině ostatních míst byly vyčísleny částkami v jednotkách, desítkách či stovkách marek, tento hrob byl hlášen jako zcela zničený a výše škody dosáhla částky 12 000,– marek, tedy zhruba třetinu celé škodné částky, jež byla v důsledku bombardování vyčíslena. Značná škoda, celkem 8000,– marek, byla ještě vyčíslena na zničeném hrobě Johanny Krautmann ze Sokolova a 3000,– na hrobě Marie Hahm, jež pocházela z rodiny, která vlastnila tehdejší hotel Hahm, později Český dům.

Pozornosti nacistické správy samozřejmě neušel opuštěný hřbitov židovský. 18. května 1942 landrát, tedy tehdejší okresní úřad, město upozornil na nutnost jeho likvidace. Bylo třeba odstranit náhrobky a zbývající těla měla být spálena. 11. června pak proběhla prohlídka hřbitova, na niž dostal pozvánku i místní malíř Toni Schönecker. Prakticky ihned město obdrželo nabídky na odvoz kamenného materiálu, tedy náhrobků. Již 10. června svůj návrh podal Ferdinand Hauer z Karlových Varů a 2. července kameník Friedrich Maresch ze Sokolova, který argumentoval potřebou materiálu přímo ve městě pro opravu škod po bombardování v roce 1940. Sokolovské vedení zřejmě problém za příliš naléhavý nepožadovalo, neboť k dalšímu jednání ve věci židovského hřbitova došlo až v dubnu 1943, kdy město nabídlo odkup náhrobků spřízněné stavební firmě Brüder Hladik. Tato však návrh odmítla s odůvodněním, že se jedná o špatně využitelný materiál (maximálně tak na zabudování do vozovky) a stejně nemá dostatek pracovníků. Sokolov proto 18. května 1943 konečně uzavřel dohodu s Friedrichem Mareschem, který měl kameny odvézt do 31. března 1944. Avšak pro další průtahy a zhoršující se válečnou situaci se tak nestalo a náhrobky na místě tehdy zůstaly.

Během války bylo na křesťanském i židovském hřbitově pohřbeno zhruba 110 obětí koncentračního tábora ve Svatavě a také celkem 3 britští a 10 francouzských válečných zajatců (všichni byli v letech 1947 až 1954 exhumováni svými vládami a převezeni v případě Britů na pražské Olšany, v případě Francouzů do své vlasti). V sousedství nové části vznikl v průběhu války i hřbitov pro zhruba 2 500 sovětských válečných zajatců z místního lazaretu. Sokolovský hřbitov tak se všemi částmi zabíral na konci 2. světové války plochu zhruba 6 ha.

Po válce a odsunu velké části německého obyvatelstva hřbitov značně chátral a 1. listopadu 1954 bylo veřejnosti oznámeno rušení jeho staré části (cca 11 000 metrů čtverečních), a to bez vykupování. Lidé, pokud chtěli, si mohli pomníky svých blízkých přemístit do nové části. Následujících několik let se zřejmě

Záběr ze 7. 11. 1946 zachycuje pietní akt u samostatných hrobů několika sovětských vojáků na tzv. starém hřbitově. V pozadí lze rozeznat novogotickou hřbitovní kapli a hrobku právnické rodiny Schusterů, jediný dodnes dochovaný zbytek starého hřbitova.

Brána na hřbitov v době 50. let. Zcela vpravo vrch Hard s dnešní rozhlednou.

Původní podoba mohyly sovětských zajatců, stav v 60. letech. Vlevo komíny sokolovské chemičky.

Fotografie novogotické hřbitovní kaple zničené spolu se starým hřbitovem v 50. a 60. letech. Vlevo nahoře se tyčí pomník obětem 1. světové války se sochou ducha padlých, dnes rozhledna Hard. Snímek je ze 30. let 20. st.

Hroby zřejmě obětí ženského pracovního nacistického tábora ve Svatavě nebo válečných zajatců u zdi nového a židovského hřbitova, stav v 50. letech.

se starou částí nic nedělo. V roce 1958 pak místní úřady konstatovaly velkou zanedbanost starého i nového hřbitova, jakož i kaple a dalších budov. Hrobník si zde dokonce choval drůbež i ovci.

Roku 1962 bylo v dolní části udržováno asi jen 10 hrobů, přičemž plocha této části zabírala zhruba 1,17 ha. Půda pro pohřbívání zde byla nejvhodnější, přesto bylo rozhodnuto s konečnou platností o likvidaci starého hřbitova včetně budov na něm umístěných a ponechání jen tzv. nové části, kde byla půda k pohřbům naopak nejméně vhodná. V dalších letech pak byla celá plocha staré části srovnána a ponechána svému osudu.

V roce 1964 se dokonce uvažovalo o zrušení celého sokolovského hřbitova, jako místo k pohřbu sokolovských občanů měl sloužit rozšířený hřbitov ve Svatavě. Tento návrh byl však zamítnut.

Nedatovaný návrh na úpravu sokolovského hřbitova zhruba z poloviny 50. let udává, že v dezolátním stavu je i židovský hřbitov a podle informací od hlavního rabína v Praze je možno tuto plochu likvidovat a upravit parkovým způsobem. Koncem 60. let pak byl židovský hřbitov barbarsky zdemolován a ponechán svému osudu, žádné parkové úpravy se nekonaly. Jeho prostor s několika zlomky původních náhrobků byl upraven až počátkem 21. století. V roce 2020 pak byl parkově upraven i prostor původní staré části hřbitova křesťanského a opravena hrobka rodiny Schusterů, jediný dochovaný pozůstatek této části sokolovského hřbitova.

Vladimír Bružeňák

Židovské úryvky z Kraslic

Židovské osídlení Kraslic je dnes trvalou minulostí a lze dodat, že ani nebylo příliš dlouhé. Jeli-kož byly Kraslice od roku 1541 horním městem, byl zde po staletí jejich souvěrcům pobyt zakázán. Teprve reformy uplatňující se postupně v průběhu 19. století vytvářely podmínky, které byly pro Židy příznivé a vedly k jejich postupnému stěhování z malých venkovských obcí do větších měst nejen našeho regionu.

Jako první je v Kraslicích doložena rodina výběrčího daní Löbla Löwesteina, která sem přesídlila v r. 1852. V roce 1880 tady žilo 32 Židů a jejich počet se dále zvyšoval. Původně ale byli vedeni v židovské náboženské obci Lomnička, kde k obřadům využívali zdejší synagogu i hřbitov. Novorozené děti byly až do roku 1895 zapisovány do rodné matriky Františkových Lázní. Poslední zdejší záznam, o narození Gertrudy Eisenbergerové, prvorozené dcery kraslického advokáta, pochází z 12. listopadu téhož roku. Stejně tak svatby a zápisy o úmrtí jsou zapsány v matrikách okolních Židovských obcí. Poně-vadž se však v průběhu druhé poloviny 19. století pro velký úbytek izraelitů rušily malé židovské obce a s nimi jejich synagogy či modlitebny, hřbitovy nevymáje, došlo k zásadní reformě. V jejím průběhu tak byli krasličtí Židé začleněni do Židovské náboženské obce v Sokolově (tehdejší Falknově.) Tady byla v srpnu 1897 otevřena reprezentativní synagoga, k dispozici byl hřbitov, který byl vybudován už v roce 1878 s vlastním vchodem a kjorem, oddělený od křesťanského hřbitova kamennou zídkou.

Do kompetence sokolovské ŽNO byly soustředěny i veškeré matriky z regionu mimo Kynšperku nad Ohří, který měl nadále svou samostatnou ŽNO, synagogu, rabína, kantora i matrikáře. Při rostou-cím počtu židovských obyvatel byli do představenstva sokolovské židovské náboženské obce zařaze-ni také zástupci z míst, kde žily židovské menšiny (Chodov, Locket, Kraslice), kteří se účastnili jednání představenstva. Můžeme jmenovat alespoň jednoho z nejznámějších židovských kraslických továr-níků Wilhelma Schulze a obchodníky Leopolda Khona, Jakoba Koha a Adalberta (Vojtěcha) Fuchse. Poně-vadž součástí židovského duchovního života je i možnost společných bohoslužeb o Vysokých svátcích a setkávání při slavnostních příležitostech v místech, kde nepřímo není sídlo ŽNO, dospěla kraslická menšina ke snaze tuto možnost řešit. A to zřízením vlastní modlitebny. Tento návrh je do-ložen zápisem z ledna 1913. Pro její zřízení na území Kraslic bylo třeba řešit otázku zázemí. V tomto směru sehrála důležitou roli zainteresovanost tehdejšího městského lékaře MUDr. Wilhelma Blocha, který byl ochoten vyčlenit volné prostory v přízemí svého domu v tehdejší Keilgasse č. p. 891, později Nerudově ulici. Následovala potřeba prostor vhodné vybavit. V této záležitosti vyvinul úsilí rovněž

MUDr. Wilhelm Bloch v rodném Nýrsku (Neuren), kde působil jeho příbuzný okresní lékař MUDr. Franz Wienfeld. S jeho pomocí bylo totiž domluveno převedení části zařízení ze zrušené synagogy v blízkém Strážově (Drossau). Do začátku působnosti přispěli i movitější krasličtí souvěrci. Je však nutno dodat, že i tato kraslická modlitebna byla součástí sokolovské Židovské náboženské obce.

Slavnostní vysvěcení nového svatostánku za účasti předních činitelů, včetně rabína, se uskutečnilo 18. srpna 1913. Také bylo pozhénáno modlitebnímu spolku „Adass Israel“, jehož předsedou byl zvolen kraslický majitel výroby likérů Gustav Khon, který v této funkci setrval až do roku 1938. Spolek měl při svém vzniku 35 členů. Správcem modlitebny se stal Adalbert Vojtěch Fuchs. Roku 1910 žilo v Kraslicích 59 souvěrců, v roce 1921 jejich počet stoupl na 66 a nadále rostl. Modlitebna byla navštěvována zejména o Vysokých svátcích, jako byl například Roš hašana, což je v judaismu nový rok, který se slaví dva dny v měsíci tišri a ten je v našem kalendáři na přelomu září a října, nebo Jom Kippur- Den smíření.

Soužití židovské menšiny hovořící převážně německy s ostatními obyvateli města bylo poměrně vyrovnané. Potvrzuje to například i fakt, že MUDr. Wilhem Bloch byl do roku 1931 členem kraslické městské rady a současně zastával od roku 1926 funkci vrchního lékaře Okresní nemocenské pokladny. Další zdejší Židé působili jako lékaři praktičtí, nechyběli stomatologové, například MUDr. Otto Pick nebo MUDr. Helena Schmolková. Vystřídala se zde i řada advokátů, JUDr. Ottto Löwy, JUDr. Otto Raumann, JUDr. Wilhelm Eisenberger či JUDr. Elias Rothfeld. Nechyběli majitelé menších i větších továren převážně textilního zaměření, s produkcí strojových i ručních krajek, plyšů, ložního povlečení či stuh. Jmenujme alespoň největší židovskou továrnu na krajky úspěšného Wilhelma Schulze, který též vybudoval Kraslicích první chemickou čistírnu. Jeho továrnu po jeho smrti v roce 1917 převzali jeho synové Anton a Robert. Jako zdatný podnikatel se též projevil Pavel Schmolka, který přišel do Kraslic asi r. 1921 zprvu jako disponent a dokázal se vypracovat na ředitele továrny s textilním sortimentem. Připomenout lze rovněž Eduarda Leffmana, který se soustředil strojovou výrobu krajek a záclon v místech, kde byl později market Tesco. Uplatnění našli i drobní živnostníci. Třeba Emil Teveles, který kromě papírenského obchodu vlastnil i malou tiskárnu. Krejčovství provozoval Karel See, sklenářskou dílnu měl Richard Schneider. Obchod s konfekcí na tehdejší Nostizplatzu 1323, dnes náměstí 28. října, patřil Arturu Kohnovi. Na tomto náměstí také bydlela rodina prof. Rudolfa Lichtensteina, který vyučoval na kraslické reálce, galanterní zboží a prádlo v Mühlgase 878 - Mlýnská nabízela ve svém obchodě vdova Amálie Stránská, výtečnou kávou a lahůd-

Olga Fuchsová se synem Hansem, zřejmě rok 1933.

kami byl známý obchod Leopolda Schulze. Významná byla i továrna na výrobu šroubů a hromosvodů Dr. Maxe Öestreichera v lokalitě Hübelpeint, která od roku 1915 přešla na válečnou výrobu plochých střel. Část těchto objektů pak ve 30. letech přebudoval Rudolf Kassowitz na malou, ale prosperující továrnu na svítidla.

Výčet není zdaleka úplný, ale jedno jisté. Židé prostě do Kraslic řadu let patřili. Není bez zajímavosti, že právě MUDr. Wilhelm Bloch a Gustav Kohn předali řadu údajů Dr. Gustavu Treixlerovi pro jeho studii „Die Geschiste der Juden in Graslitz“, která vyšla ve sborníku „Die Juden und Judengemeinden Böhmens in Vergangenheit und Gegenwart“, v roce 1934. Tehdy tady žilo 8 židovských občanů. Bohužel zejména od druhé poloviny 30. let nastal radikální obrat a s rostoucím vlivem Henleinovy strany začaly silnit antisemitické tendence. Židé proto začali z města odcházet. A jediný zdejší obřadní židovský objekt neušel řádění během Křišťálové noci. O jejím průběhu bývalé německé obyvatelstvo ve svých vzpomínkách spíše mlčí, takže protizidovské excesy, které se jistě nevyhnuly ani Kraslicím, nejsou dodnes blíže známy. Jistá však je arizace veškerého židovského majetku včetně modlitebny. Je ale třeba dodat, že dům v Keillgasse nebyl vypálen jako synagoga v řadě měst bývalých Sudet, a to proto, že v domě, kde se nacházela, bydlela ještě křesťanská rodina. Navíc v blízkém okolí stály domy, které byly zčásti dřevěné, a jejich obyvatelé vyslovili obavu, aby je případný požár nezničil. Proto se zdejší oddíl SA a místní fanatičtí Němci museli „spokojit“ s tím, že 10. listopadu 1938 vyházeli veškeré zařízení a bohužel i cenné písemnosti z modlitebny na ulici a všechno venku spálili.

Z místních Židů tehdy ve městě už žádný nebyl. MUDr. Wilhelm Bloch již v září 1935 podlehl rakovině. Vdova Regina Blochová se v září 1938 odstěhovala k dceři Markétě na pražské Královské Vinohrady do Italské ulice. Při sčítání obyvatel k 17. 5. 1939 bylo v Kraslicích sice zaregistrováno ještě 7 osob židovského původu, které ale pocházely ze smíšených manželství, vůči kterým byly tzv. Norimberské zákony v této době ještě poněkud mírnější. „Uvolněné“ prostory modlitebny byly údajně dány k dispozici zdejší Hitlerjugend. V domě advokáta Eliase Rothfelda v Räumersstrasse č. p. 735 bylo na podzim 1938 zřízeno okresní velitelství NDSAP.

Stupňující se genocida, ale postupně zasáhla i do řad židovských míšenců, kteří byli postupně do 7. března 1945 deportováni do terezínského gheta v rámci tzv. Uzavřeného pracovního nasazení.

Tak uplynulo šest těžkých let. Situace celé židovské komunity byla po osvobození v květnu 1945 vskutku tragická. Většina československých Židů se z ghet a koncentračních táborů nevrátila, přežilo pouze přibližně 15% z celkového předválečného počtu židovského obyvatelstva. Nejmladší kraslickou obětí holocaustu zůstává Gertruda Löblová, narozená 6. 11. 1929 v Kraslicích. Její otec Alfréd pracoval jako obchodní zástupce firmy Bohland /Fuchs a pocházel z Kostelní Břízy, kde narodil 9. 8. 1898. Stopa po něm, jeho manželce (12. 5. 1902) a výše jmenované třináctileté dceři, končí jejich odjezdem z terezínského gheta, kde strávili pouze dva dny, do polské Zamošči, kam byli deportováni transportem „As“ 30. dubna 1942.

Markéta Blochová-Tausková.

Osudy dalších zdejších a v drtivé většině zahynulých souvěrců je možné přiblížit v budoucnu samostatným článkem. Ale vraťme se do Kraslic, do časů těsně po válce. Situace tady byla velmi složitá. Rasová persekuce původní židovskou komunitu prakticky zlikvidovala. Snaha obnovit znovu židovské náboženské obce proto vycházela zejména v pohraničních oblastech především z řad těch, kteří se sem přistěhovali z různých koutů republiky, včetně nezanedbatelného počtu optantů z Podkarpatské Rusi, kteří odmítali připojení této oblasti k SSSR. O statutu optanta rozhodla dohoda uzavřená mezi SSSR a ČSR. Součástí dohody z 29. června 1945 o odtržení Podkarpatské Rusi a jejímu následnému začlenění do SSSR, byl totiž protokol, který umožňoval osobám slovenské a české národnosti, které měly domovské právo nebo trvalé bydliště na odstupovaném území, optovat pro státní občanství ČSR, a to do 1. ledna 1946. Vládní nařízení z 24. 8. 1945 povolilo opci též vojenským osobám ruské a ukrajinské národnosti, které bojovaly v čs. vojenských jednotkách, a též jejich rodinám. Tato možnost tedy přivedla i na Sokolovsko řadu občanů židovského původu, kteří během holocaustu ztratili většinu příbuzenstva a nyní se snažili najít nový domov. Také dostali možnost získat majetek po odsunovaných Němcích formou přidělovaných národních správ. Jakékoliv nároky ale byly upírány Židům, jejichž živnosti a továrny byly na podzim 1938 arizovány a kterým se podařilo emigrovat nebo přežít válečná léta v drastických podmínkách ghetta a koncentračních táborů. Pokud se při sčítání obyvatelstva roku 1930 hlásili k německé národnosti, neměli nyní nárok na jakékoliv odškodnění. Což byl například i případ přeživších bratrů Kassowitzových z Kraslic a jejich továrny na svítidla včetně bytu. Otec Rudolf (8. 2. 1886–26. 10. 1944) a matka Marta (12. 8. 1880–26. 10. 1944) skončili v plynové komoře hned po příjezdu transportu „As“ do Osvětimi. Oba jejich synové Kurt Arnošt a Josef Viktor však odjeli z terezínského gheta do Osvětimi již 28. září 1944, prošli selekcí a byli asi za dva týdny z Osvětimi převezeni do pobočného tábora Buchenwald-Meuselwitz, kde vykonávali otrockou práci pro německý válečný průmysl. Když byl tábor před postupující frontou evakuován, nastoupili 12. dubna 1945 do špinavých uhláků, které museli nejdřív holýma rukama vyložit. Tento evakuační vlak tvořilo 40 otevřených vagonů. Je opravdu smutnou ironií, že vlak o tři dny později zastavil na dolním nádraží v jejich domovských Kraslicích. Co bylo dál potom, je stále poněkud nejasné. Pozdější výpovědi osmi přímých účastníků o dalším osudu tohoto transportu a vzpomínka známého spisovatele Arnošta Lustiga se totiž poněkud liší. Bratři Kassowitzovi a další přeživší vězni se shodují, že 15. dubna 1945 v odpoledních hodinách začal nálet spojeneckých letadel na kraslické dolní nádraží a zde stojící transport s téměř 900 vězni. Bylo mnoho mrtvých z jejich řad a lokomotiva byla náletem vyřazena z provozu. Některým vězňům se však podařilo utéci, když je druhý den Němci hnali pěšky směrem na Jindřichovice. Pan Lustig v dokumentu, který 30. 1. 2010 vysílala ČT 2, však uvedl, že nálet začal, až když transport vyjel z Kraslic. Uvedl také, že lokomotiva nebyla vůbec zasažena a vlak dojel až na venkovské nádraží u Kralup. Zřejmě čas ovlivnil interpretaci této události a nelze tedy jednoznačně tvrdit, jaká opravdu byla tehdy skutečnost.

Viktorovi (15. 4. 1914–1. 2. 2011) s Arnoštem (2. 10. 1922–12. 10. 2015) se podařilo při náletu uprchnout a do příjezdu americké armády se ukrývali v lesích za Kraslicemi. Už v červnu pak podali žádost o vrácení arizovaného majetku. Totéž učinil i Pavel Schmolka, jehož manželka Helena (15. 3. 1894) byla deportována 12. 10. 1944 do Osvětimi, odkud se nevrátila. Jemu se však podařilo emigrovat a válku přežít. Z exilu přijel také Viktor Leffman, který byl s matkou a bratrem Kurtem spolumajitelem továrny na záclony v bývalé lokalitě Hübelpeint 308. A ti usilovali o svůj zkonfiskovaný majetek. Ovšem marně. Kvůli trvajícím předválečným německé národnosti jim byly veškeré požadované nároky podle Benešových dekretů zamítnuty. Lze proto pochopit, že se zřejmě příliš nezajímali o obnovení duchovního života.

O ten však projevíli zájem optanti a noví přistěhovalci. Původní kraslickou modlitebnu v Keilgasse však bylo třeba opravit. Proto byla zřízena nejprve jenom malá provizorní modlitebna, a to v ulici Republiky č. p. 1658 přímo v domě optanta Mojžíše Berkoviče. Přesné datum můžeme těžko určit, chybí

totiž podrobnější dokumentace. Oficiálně je uváděno, že do konce září 1945 opět působilo na území Čech, Moravy a Slezská 59 a na Slovensku 105 židovských obcí. Jak ale vyplývá z neúplné poválečné korespondence, v našem regionu k obnovení ŽNO došlo zřejmě až v následujícím roce. Zpráva o zá-
měru obnovení činnosti byla totiž zaslána Okresní správní komisi v Kraslicích až 12. 2. 1946. V tomto
přípise bylo tehdy uvedeno pět jmen těch, kdož se na založení ŽNO aktivně podíleli. Byli to JUDr. Vilém
Neuman advokát, Mojžiš Berkovič, národní správce Isidor Kessler, technický vedoucí textilní továr-
ny, Adolf Roth soukromý úředník a Rudolf Smuk, národní správce. Ti všichni bydleli v Kraslicích, ale
rozhodně do našeho regionu přišli až po válce. O faktické činnosti této nově ustavené ŽNO působící
již na adrese bývalé modlitebny v přejmenované ulici Nerudova 891 vypovídá další dopis adresovaný
Okresnímu národnímu výboru v Kraslicích 10. 12. 1946, ve kterém se mimo jiné uvádí: „Zdvořile Vám
sdělujeme, že výnosem Ministerstva školství a osvěty z 20. 9. 1946 číslo B-44.-083/46V2 byla obnovena čin-
nost bývalé Židovské obce ve Falknově nad Ohří a to tím způsobem, že tato náboženská obec má nyní sídlo
v Kraslicích. Naše celá náboženská obec má dosud 166 registrovaných členů. Z toho připadá na soudní okres
kraslický asi 86 osob. Kolik členů měla falknovská náboženská obec před okupací přesně, Vám sdělit nemůž-
eme, poněvadž z těchto osob podle našich vědomostí se nikdo nevrátil, ale podle informací, které jsme dostali,
počet členů mohl být kolem 90“. S odstupem času můžeme tuto zprávu poněkud upřesnit a doložit zatím
jmenovitě u 7 osob, které rasovou perzekuci přežily, což se ale v tehdejší bouřlivé situaci ani doložit
nedalo. Můžeme ovšem dodat, že počet přeživších neznáme přesně dodnes.

V dalším vývoji existence obnovené ŽNO byla velmi důležitá zásadní organizační změna, kterou
Zemský národní výbor v Praze zaslal Okresnímu národnímu výboru v Kraslicích 17. února 1947. A to
ve věci úpravy obvodů židovských náboženských obcí v zemích České a Moravskoslezské. V podmín-
kách našeho regionu to tehdy bylo začlenění bývalé samostatné ŽNO Kynšperk nad Ohří do kompeten-
ce židovské náboženské obce Falknov se sídlem v Kraslicích. Není známo, kolik osob evidovala po roce
1945 kynšperská ŽNO, jistě však zůstává, že na ně bylo pamatováno při přípravě nového výboru, kte-
rý byl kvůli nařízeným úpravám obvodů rozšířen. Návrh představenstva byl sestaven podle volebního
řádu, který byl schválen Zemským národním výborem v Praze pod č. j. I-30-1080/1-1947 ze 14. kvě-
tna 1947. Volby byly vypsané na 29. června 1947. Zdejší židovská obec sestavila kandidátní listinu s osmi
členy a osmi náhradníky. Na 8. místě byl zapsán MUDr. Jan Valín t.č. žijící v Kynšperku nad Ohří (k jeho
osobě se podařilo zatím zjistit následující indicie: narodil se do brněnské židovské rodiny 10. 4. 1915
jako Jan Weiss. Před druhou světovou válkou odejel do Palestiny. Zde se seznámil s Lotte Wurfovou,
která pocházela z Drahovic. Jejich sňatek se uskutečnil 10. října 1944 v Haifě. Manželé se po osvobození
vrátili do republiky a 7. 10. 1946 obdržela Okresní správní komise ve Falknově oznámení Zemského
národního výboru o schválení změny příjmení na „Valín“. Manželé v té době žili v Kynšperku nad Ohří
č. p. 749. 31. 5. 1947 se jim narodil syn Petr.) Jmenný seznam nového výboru s osmi náhradníky odeslala
Židovská náboženská obec ve Falknově se sídlem v Kraslicích na vědomí zdejšímu ONV dne 19. 7. 1947.
V čele ŽNO zůstal i po těchto volbách nadále opět JUDr. Vilém Neuman. Ovšem celospolečenská situce
se nevyvíjela pro židovskou menšinu po válce příliš příznivě. Mnohé židovské obce neměly finanční
prostředky na provoz, chyběli rabíni pro rituální obřady, komplikované bylo vedení matrik. Navíc se
Židé marně domáhali vrácení nacisty arizovaného majetku. To vše citlivě vnímali a stále více se jich
rozhodovalo k emigraci do Palestiny a pak do samostatného židovského státu Izrael. Silným argumen-
tem k vystěhování pak byl také únorový komunistický převrat. Dochovaly se bohužel pouze torzovitě
seznamy žadatelů o vystěhování, ale i v nich figurují jména ze Sokolova, Chodova, Kynšperk nad Ohří,
Lokte a samořejmě i z Kraslic. A také odtud je 5. května 1949 odeslán dopis adresovaný ONV v Kraslicích
následujícím sdělením: „Oznamujeme Vám zdvořile, že následkem vystěhování se členů zdejší ŽNO klesl
počet členů na tak nízký, že udržení samostatné ŽNO jest nemožné, následkem čehož na výborové schůzi,

konané 17. 4. t.r. jsme se usnesli, že činnost zde zastavíme a náboženskou obec připojujeme k ŽNO v Karlových Varech. Žádáme Vás zdvořile, abyste to laskavě vzali na vědomí". Stalo se. A už v dalším roce byl celý dům v Nerudově ulici zbourán. Posledním židovským obyvatelem Kraslic byl pan Gustav Fischl, který nečekaně zemřel 26. 6. 1996 při návštěvě Izraele a byl pohřben v Haifě.

Ale vraťme se ještě jednou do doby, kdy v Kraslicích žili ti, kteří se sloužili o židovský duchovní život a jejichž jména by neměla být zapomenuta.

MUDR. WILHELM BLOCH

Narodil se 28. 2. 1864 v Nýrsku rodičům Bernardovi a Marii rozené Kleinerové. Měl sedm sourozenců. Jeho manželkou se stala Regína Wilhelmová, dcera Marcuse a Rebeky, rozené Lodwithové, ze Staňkovy Vsi v tehdejší okrese Horšovský Týn. Sňatek uzavřeli 16. 2. 1898 a již po roce se jim 24. 5. 1899 v Kraslicích narodila první dcera. V rodné matrice je zapsána jako Margareta, ale v další dokumentaci je uváděna jako Markéta. Druhá dcera, která přišla na svět 19. 9. 1902, dostala poněkud neobvyklé jméno Wally. Třetí holčička Frieda žila velmi krátce. Narodila se 23. 1. 1903 a v necelých osmi měsících 2. 8. zemřela. Zarmoucení rodiče ji pohřbili na židovském hřbitově v Nýrsku. V sokolovské synagoze se nejstarší dcera Markéta 8. 5. 1921 provdala za Oskara Tauska, který pocházel z Jihlavy, kde přišel na svět 5. 10. 1893 v rodině Bertholda a Fany rozené Pokorné. Velkou radostí pro manžele a kraslické prarodiče byl vnuk Hans Berthold, zapsaný v sokolovské matrice s datem narození 1. 2. 1924. Dědeček Wilhelm si jej však příliš neužil, protože onemocněl rakovinou, které 9. 9. 1935 podlehl. Byl zpopelněn 13. 9. v Karlových Varech. Unikl tak krutému osudu manželky, dcery, vnuka i zetě. Ten se s Markétou sice rozvedl, ale dál se stykali. Ještě před zábořem Sudet se všichni z Kraslic přestěhovali na pražské Královské Vinohrady do Italské ulice č. p. 384. Nadaný vnuk však musel v září 1939 zanechat studia na gymnáziu a pracoval jako pomocný dělník až do června 1942, kdy 20. 6. odejel s matkou a babičkou do terezínského ghetta. Do transportu odcházeli z adresy Petrská č. p. 29. To už věděli, že Oskar byl 30. 4. 1940 umčen v koncentračním táboře Sachsenhausen. Potom byla babička Regína zařazena 22. 10. 1942 do transportu „Bx“, jehož konečnou stanicí byl vyhlazovací tábor Treblinka. A čekání na smrt pokračovalo, protože transport „Dl“ vypravený 6. 9. 1943 z Terezína byl umístěn v Osvětimi-Birkenau do tzv. rodinného tábora a jeho dočasní obyvatelé byli za šest měsíců hromadně zlikvidováni v noci ze 7. na 8. září 1944 v plynových komorách. A mezi nimi i Markéta se synem.

Dr. Wilhelm Bloch.

Vnuk MUDr. Wilhelma Blocha, také zahynul v Osvětimi.

ADALBERT VOJTĚCH FUCHS

Jeho rodištěm byla obec Tisem v tehdejší okrese Benešov. Narodil se 17. 5. 1865 jako první syn Leopolda a Terezie, rozené Fischerové. Druhý syn se však narodil mrtvý a současně zemřela i matka. Leopold se brzy oženil podruhé, a tak jej vychovala druhá matka Elisabetha, rozená Picková, spolu s nevlastními sourozenci Annou, Marií, Sofií a Aloisem. Po vzniku Československé republiky, kdy začaly v Kraslicích působit české úřady, došlo k „počeštění“ křestního jména a Adalbert se začal podepisovat jako Vojtěch. Zprvu se začal jako jeho otec Leopold živit obchodováním se starými kovy. Projevil

Adalbert Fuchs s rodinou, zřejmě rok 1913.

však podnikavost a snahu pořídit si vlastní živnost. Tomuto záměru pomohlo věno Pauliny Wesslové, se kterou se oženil 15. 7. 1889 v chebské synagoze. Paulina, narozená 2. 2. 1859, byla dcerou Emanuela a Josefy a pocházela ze Šitboře. Přišli do Kraslic v roce 1898, kde si v tehdejší Bahnhofstrasse č. p. 560 (Nádražní) zakoupili starý nízký domek, který postupně opravili a rozšířili. S touto adresou jsou též zapsány všechny čtyři děti. Prvorozený byl Emanuel, který přišel na svět 22. 12. 1891, potom měli dceru Olgu, narozenou 23. 7. 1893, dále přibyl 1. 6. 1897 syn Oskar a poslední děvčátko narozené 10. 10. 1900 pojmenovali Hermína. Holčička však ve dvou měsících zemřela. Vojtěch se zabýval prodejem masných

produktů a provozoval malý obchod, kterému se dařilo. Zapojil se mezi souvěrce kraslické židovské menšiny a stal se správcem modlitebny, což mu přidalo na vážnosti. Děti byly vychovány v přísné víře, bylo dbáno i na jejich vzdělání. Dospívající Olga určitý čas strávila v Haushaltsschule ve Vídni, syn Oskar absolvoval na obchodní akademii v Drážďanech. Do života rodiny však citelně zasáhla první světová válka. Nejstarší syn Edmund musel narukovat do rakouské armády, byl raněn a zemřel 23. 6. 1916 ve vojenském lazaretu v Litoměřicích. Pohřben byl 27. 6. na sokolovském židovském hřbitově. Další ranou byla 29. 12. 1922 smrt manželky Pauliny. Velkou pomocí pro udržení obchodu proto byla skutečnost, že se jej ujal Richard Gold. Ten pocházel z Martiněvsi u Roudnice a 9. 9. 1922 se stal manželem dcery Olgy. S prvním vnoučkem Hansem, který se narodil r. 1924 v Praze, se přestěhovali do Kraslic. Richard měl sestru, která se jmenovala také Olga a ta rovněž bydlela v Kraslicích, když se provdala za zdejšího Artura Khona, majitele obchodu s konfekcí na Nostizplatzu č. p. 1323. Vnuk Hans byl jeho velikou radostí. Dobře se učil, ale když měl nastoupit do tercie kraslického gymnázia, byl z rasových důvodů ze studia vyloučen, stejně jako jeho židovští spolužáci Liliana Schulzová a Kurt Lichtenstein.

Blížil se soumrak nad celou židovskou komunitou. Nejbližší Adalbertova rodina opustila kraslické zázemí. Hanse se podařilo z s pomocí židovské organizace JOINT zařadit do jednoho z jejich transportů a tak se na podzim 1939 dostal do Dánska. Certifikáty do Palestiny se podařilo získat celé rodině syna Oskara a Hansovým rodičům, kteří v první polovině března 1939 odejeli do Terstu a potom lodí na palestinské území, kde našli bezpečí. Bohužel Adalbert vízum ne získal a naopak byl původně příkazem 16. 2. 1939 vypovězen z Prahy zpět do Kraslic jako „nežádoucí cizinec“. Ale po vzniku Protektorátu zůstal v okupované Praze, kde začali Němci razantně omezovat židovskou emigraci. Tehdy našel opuštěný a psychicky vyčerpaný Adalbert zázemí u pražské nevlastní sestry Sofie, provdané Jelínkové, na Letné a ještě se roce 1940 naposledy pokusil o emigraci, tentokrát do Šanghaje. Ovšem toto vzdálené čínské město přijalo z celého bývalého Československa pouze 450 žadatelů, což bylo pro stovky dalších českých a moravských Židů poslední nenaplněnou nadějí a obrovským neštěstím. Zklamaný Adalberta (Vojtěcha) pak čekal už jenom na povolávací lístek do terezínského ghetta, kam přijel 9. 7. 1942 transportem „AAP“ a jeho nelehkou životní pouť ukončila cesta v dobytčím vagónu transportu „By“, který vyjel 26. 10. z Terezína směrem do Osvětimi.

GUSTAV KOHN

Přišel na svět 4. 5. 1873. V rodné matrice Postoloprť však není žádná zmínka o otci. Jeho matkou byla Juliana Kohnová. Dětství strávil v Opočně u Loun v domě č. p. 7, kde vyrůstal s bratrem a prarodiči z matčiny strany, Lazarem a Terezií. Nechyběla mu ctižádost k dosažení slušného společenského postavení, takže po svatbě přivedl svou manželku do vlastní výroby lihovin, kterou vybudoval v Karlových Varech. Gustavova žena se jmenovala Ida a narodila se 13. 2. 1882 v Hořicích v tedejším okrese Jičín. Jejimi rodiči byl Adolf Bock (1853-1897) a Anna rozená Vohrizková. Jejich svatba se konala 20. 12. 1903 v teplické synagoze. Ani ve sňatkovém zápise není uveden Gustavův otec. První tři potomci z manželství Kohnových byli zapsáni v rodné karlovarské matrice. Jako první přišel v Karlových Varech na svět 11. 10. 1904 syn Egon Adolf, potom následovaly dcera Anna 19. 3. 1906 a dcera Terezie 3. 5. 1908. Zřejmě z důvodů velké konkurence drobných živností v lázeňském městě odešli manželé roku 1909 do Kraslic. Našli zde nový domov Goethově ulici č. p. 608, kde se podnikání s alkoholickými nápoji dařilo. V některých zápisech je dokonce Gustav uváděn jako továrník. V domě také provozovali výčep.

Gustav Kohn.

Radostnou událostí bylo určitě také 25. dubna 1911 narození druhého syna Otty. Gustav Kohn byl silně nábožensky založen. Proto od příchodu do Kraslic patřil mezi souvěrce, kteří podporovali zřízení židovského modlitebního spolku „Addos Issroel“. Za svou iniciativu byl zvolen za člena přípravného výboru a posléze se stal jeho předsedou. V domě č. p. 608 žila i Gustavova matka Juliana, narozena 13. 12. 1843, také zřejmě v Opočně. Zemřela 19. I. 1913 téměř sedmdesátiletá a byla pohřbena na sokolovském židovském hřbitově. Dcera Terezie pracovala jako účetní v otcově podniku, syn Otto jako vyučený automechanik si zařídil vlastní autodílnu. Když v roce 1938 prchali Židé ze Sudet, zamířili Kohnovi do Votic. Není známa žádná jejich pražská adresa. Snahu k emigraci s podařilo doložit jen k osobě Otty, tehdy již ženatého. Jeho žena se jmenovala stejně jako matka, tedy Ida. Podle získaných dat byla starší než manžel. Osud syna Egona Adolfa a dcery Anny (zřejmě provdané?) zůstává nevyjasněn. A to, co se podařilo zjistit o posledních životních peripetích stárnoucího Gustava, jeho ženy Idy, neprovdané dcery Terezie a mladšího syna s manželkou, zůstává tragické. Do ghetta ještě přijeli společně pražským transportem „Bd“ 4. 9. 1942, ale tady byli rozděleni. Otto s manželkou a sestrou Terezou byli už za čtyři dny deportováni do běloruského Malého Trostince, kde byl téměř celý transport „Bk“ v blízkém lese postřelen. A ostatky mrtvých tam patrně zůstaly dodnes. Stárnoucí Gustav s Idou pak byli zařazeni do transportu „Bx“, o kterém je známo, že odvezl téměř tisíc lidí 22. 10. 1942 do vyhlazovacího tábora v polské Treblince. Krutou skutečností je i fakt, že tehdy byla právě v tomto transportu zařazena i vdova Regina Blochová, se kterým její manžel spolupracoval při zřizování kraslické modlitebny. Zcela jistě tehdy netušili, kolik zmařených nadějí a bolestných peripetií čeká celou kraslickou židovskou menšinou. Připomíná ji sice pamětní deska, ale tu bylo možné uložit jen symbolicky. Mnohé domy se židovskou minulostí byly totiž zbořeny. Proto ani z modlitebny nezbylo vůbec nic. Velké poděkování patří proto těm, kdož ji veřejnosti alespoň touto pietou připomínají!

Helena Kavková

Několik dalších druhoválečných příběhů ze Sokolovska

Z OLOVÍ DO RIO DE JANEIRA

Ze sokolovského regionu pocházela celá řada úspěšných podnikatelů německého a židovského původu. Kraslice se například proslavily výrobou hudebních nástrojů, pocházel odtud i podnikatel, kožešník, Ota Adler, jehož příběh jsme vám přinesli v minulém roce. V textilním byznysu se např. velmi dařilo Štěpánu Kurzovi původem z Oloví.

Narodil se 29. srpna 1899 v Oloví do židovské rodiny továrníka Karla Kurze a jeho manželky Julie, rozené Stameniové. V západních Čechách chodil Štěpán do školy, aby po první světové válce navázal na svého otce a převzal továrnu na hračky v Oloví jménem „Lazar Stern“. Byznysu se i přes hospodářskou krizi třicátých let velmi dařilo, a proto se rozhodl více expandovat do textilního průmyslu. Stal se majitelem textilní továrny v obci Buřany u Jablonce nad Jizerou v severních Čechách. Vyráběl zde i pásy do psacích strojů.

Továrna prosperovala a měla milionové obraty. Snažil se podporo-

Štěpán Kurz.

vat místní Sokol a zaměstnávat převážně Čechy, přestože tato pohraniční oblast Semilská byla spíše německá.

V prosinci 1936 se Kurz v Jablonci nad Nisou oženil s dcerou Daniela Glasera Marií. Svatební ohlášky tehdy snoubenci poslali do synagogy ve Falknově, respektive Jičíně. Glaserovi byla bohatá židovská rodina, vlastnili mimo jiné i tkalcovnu v Rokytnici nad Jizerou, kterou měl Kurz zdědit.

Všechny plány ovšem změnila zhoršující se politická situace. Štěpán Kurz byl mobilizován do československé armády a u dělostřeleckého pluku 302 v Olomouci měl zájem sloužit i po odstoupení pohraničí – díky domovské příslušnosti v Oloví měl právo na předčasné propuštění z armády, což odmítl. Z čs. branné moci byl nakonec propuštěn v průběhu října 1938.

Vrátil se na Semilsko a snažil se co nejrychleji převážet textilní zásoby z továrny svého tchána do Buřan a k jiným textilním firmám, aby se nedostaly do německých rukou. Celou dobu přitom čelil výhrůžkám ze strany henleinovců. Z tohoto důvodu se v prosinci 1938 odstěhoval s manželkou do Prahy, kde si na Vinohradech v Hradecké ulici č. p. 327/4 pronajali třípokojový byt. Manželé si žádali o vystěhování do zahraničí – svou žádost označovali za ohrožení osobní svobody, veškeré dokumenty jim ovšem byly zamítnuty. Pouze Štěpán si tak požádal o pracovní vízum a jemu samotnému úřady dovolily odcestovat do Francie, zatímco jeho manželka zůstala na území budoucího protektorátu.

Podle žádosti o vízum byl majetek Štěpána Kurze v roce 1938 značně rozsáhlý. Vlastnil dvě továrny a jeho čistý kapitál v hotovosti činil 1 milion československých korun. Další 200 tisíc Kč pak měla hodnota textilního zboží, které nakonec musel v Česko-Slovensku ponechat.

Počátkem roku 1939 se usadil v Paříži, kde se po vypuknutí druhé světové války přihlásil 23. září do československé zahraniční armády. Pod osobním číslem C-312 nastoupil vojenskou službu v polovině ledna 1940 k náhradní dělostřelecké baterii 1. čs. divize, která se cvičila v Agde na jihu Francie. Jeho zdravotní stav se později zhoršil natolik, že byl uznán neschopným vojenské služby a propuštěn z armády. Zda tomu bylo před nebo po obsazení Francie, není jasné. Další dochovaný údaj z roku 1941 mluví o tom, že se přestěhoval do Rio de Janeiro v Brazílii.

Po porážce nacismu se vrátil do Československa hledat své příbuzné. Zjistil, že jeho manželka i tchán zahynuli v koncentračních táborech: Marie Kurzová, narozena 2. února 1899, byla 8. září 1942 transportem Bf deportována z Prahy do Terezína a poté 15. prosince 1943 z Terezína do Auschwitz, kde byla zavražděna v plynové komoře. Konec války se nedožil ani majitel továrny Daniel Glaser, ten byl ve svých 83 letech deportován do Terezína, kde ve zdejším ghettu 25. září 1942 zahynul.

Štěpán Kurz ztratil za války všechny příbuzné, komunisté mu pak zestátnili všechny majetek. Vrátil se proto do Brazílie, kde žil do konce života. A jak skončil areál textilků v Buřanech? V padesátých letech zde výroba skončila a celý areál chátral. Dnes jsou budovy továrny v dezolátním stavu, část z nich už byla dokonce zbořena.

Z FALKNOVA DO CHICAGA

Jen několika málo emigrantům z československého pohraničí se podařilo emigrovat až za Atlantský oceán. Novým domovem Hanse Hübsche se stalo americké Chicago – ani on svůj československý původ nepředal a dobrovolně se hlásil do armády. Jeho bojové nasazení mu ovšem zhatilo podloměné zdraví.

Narodil se 2. března 1907 ve Falknově nad Ohří do česko-německé židovské rodiny. Jeho rodiči byli Leo Hübsch (nar. 30. července 1876 v Malešicích) a Bertha, rozená Zuzaková (nar. 19. listopadu 1879 v Březnici na Příbramsku). Pár se přestěhoval do západních Čech pravděpodobně na sklonku 19. století a ve Falknově si otevřel obchod s drogerií. Postupně se jim narodily dvě děti – starší dcera Gréta a syn Hans.

Hans chodil ve Falknově do školy – absolvoval tu pět tříd obecné školy i čtyři ročníky reálky, maturitu ovšem složil v Teplicích-Šanově, kam se Hübschovi za první republiky přestěhovali. Hans pak začal studovat ekonomii Německé univerzity v Praze, po třech semestrech ovšem svá studia přerušil a nastoupil kariéru úředníka.

V září 1938 uprchl z Teplic do Prahy, kde žil měsíc v ulici Na Poříčí č. p. 26, než si požádal o vystěhování za svými příbuznými do Spojených států Amerických. Usídlil se v Chicagu na 658 Mellrostreet.

Koncem roku 1941 se v USA dobrovolně přihlásil do armády. Jako československý občan byl nejdříve odeslán do Montrealu, kde se 5. ledna 1942 naložil a odplul do Velké Británie. Dva týdny poté se podrobil odvodu a byl zařazen k činné službě v československé armádě (osobní číslo T-728). Výcvik konal u dělostřeleckého pluku 1, po čtyřech měsících ho ale začaly trápit zdravotní potíže. Prodělal infekci močových cest, byl i operován s podezřením na močové kameny. V dubnu 1943 byl propuštěn z nemocnice a o měsíc později přemístěn k náhradnímu tělesu, ve výcviku ale kvůli zhoršenému zdraví nepokračoval. Dne 25. ledna byl subarbitrován a uznán neschopným vojenské služby, jeho doklady si proto vyžádalo exilové ministerstvo národní obrany, které rozhodlo o Hübschově definitivním propuštění z československé armády k 24. březnu 1944. V létě 1944 si požádal o repatriaci do Spojených států, kde pak žil až do konce svého života.

Sestra Hanse Hübsche Gréta, nar. 1. května 1905 ve Falknově, se provdala za velkoobchodníka s vínem Františka Picka. Vychovávali spolu dceru Zuzanu. Gréta se za války přestěhovala do Prahy, kde žila na Lodecké ulici č. p. 3. Transportem Au byla 12. května 1942 deportována do Terezína a odtud 19. října 1944 dále do vyhlazovacího tábora Auschwitz-Birkenau, kde byla i s šestnáctiletou dcerou zavražděna. Její manžel František přežil Auschwitz i pochod smrti, avšak zemřel v Dachau měsíc před koncem války.

Vyslaneectví republiky Československé v
Odvodní (presentační) komise
Odvodní (presentační) listek č. T-728

1	Den odvodu (presentace)	21. leden 1942.
2	Jméno a příjmení, hod. a br. pověr	bratrac Jan HÜBSCH
3	Den, rok a místo (okres) narození	2.3.1907 Falknov Čechy
4	Domovská příslušnost, místo, okres, země	Teplice-Sanov, Čechy,
5	Bydliště	c/o mr Ira Winter, 850 East, 58 Str., Chicago 1 USA.
6	mateřská řeč	česká
7	žnat, svoboden	svobodný
8	náboženství	žid.
9	povolání	úředník
10	Zvláštní v. výcvik a druh zbraně	neosloužil
11	Výška těla v cm	178,2
12	Délka chodidla v cm	27
13	Lékařská klasifikace a odvodní rozhodnutí	Plněn a vstoupil do armády
14	Poznámka	2. 1. 1944. by repatriován

Nesl-li jinak nařídíme, budete k nastoupení činné vojenské služby povinni rozhodnutím listkem.
Odvodní (presentační) listek dobře uschovejte! při nastoupení vojenské činné služby jste povinni přinést ho sebou.
Podpis odvodní komise

Dochovaný odvodní listek Hanse Hübsche do československé zahraniční armády.

Hans Hübsch.

Greta Hübschová za války zahynula.

Z KRASLÍČ DO CIZINECKÉ LEGIE

Následující příběh Roberta Fuchse je svým způsobem velmi unikátní. Jedná se totiž možná o jediného rodáka ze Sokolovska, který sloužil v cizinecké legii francouzské armády.

Narodil se 20. dubna 1922 v Kraslicích do české rodiny. Absolvoval zde obecnou i občanskou školu, kterou dokončil teprve v červnu 1938. Krátce po osmnáctých narozeninách byl povolán do německé armády, byl poslán do důstojnické školy v Hranicích na Moravě. Zde se jako český vlastenec pokusil o útěk, byl však dopaden a poslán do koncentračního tábora Esterwegen nedaleko Papenburgu v dnešním Německu. Odtud byl později vyslán jako dělník na opevňovací práce do Calais. Zde 27. října 1943 podruhé – tentokrát již úspěšně – zběhl. O více než rok později hlásil do československé zahraniční armády. Z neznámých důvodů byla přihláška odmítnuta – následně byl předán Francouzům a 28. listopadu 1944 dobrovolně podepsal vstup do Cizinecké legie, elitní jednotky francouzské armády. Celkem pět let strávil při službě v Bel-Abbes v Alžírsku a až v prosinci 1948 byl propuštěn. Krátce poté žádal v německém Lindau o znovuzískání československého občanství – neúspěšně. Jeho další osud zůstává neznámý.

Robert Fuchs.

SOCIÁLNÍ DEMOKRATÉ

Uprchlíci ze Sokolovska a dalších oblastí z československého pohraničí by se velmi zjednodušeně dali rozdělit do dvou hlavních skupin. Na uprchlíky židovského původu a na politické uprchlíky. Kromě členů komunistické strany utíkali z našeho regionu i sociální demokraté, kteří se stali nepřáteli nacistického režimu.

KAREL POSCHMANN (narozen 7. září 1903 v Tisové) byl povoláním tesař a kolář a byl synem Albína Poschmana a jeho manželky Anny Seifertové. Angažoval se v sociální demokracii, a právě z politických důvodů emigroval s manželkou a třemi dětmi z pohraničí do Berouna, kde žili v místním dělnickém domě. Později odletěli do Anglie a usadili se ve městě Sheffield. Na britských ostrovech pracoval ve válečném průmyslu, československé úřady jej v září 1941 povolaly k odvodu do armády – ten byl odložen na únor 1942. K odvodu se nakonec dostavil až 24. března 1942 (osobní číslo T-432), byl však uznán neschopným vojenské služby a neodveden.

Karel Poschmann.

BEDŘICH HOPF (narozen 23. července 1902 v Nové Vsi) byl povoláním politik německé sociální demokracie. Jako blízký spolupracovník Wenzela Jaksche emigroval po obsazení pohraničí do Švédska, kde se 20. prosince 1943 hlásil do čs. zahraniční armády. Na československém zastupitelském úřadu si podal pouze žádost o prodloužení cestovního pasu a přihláška o službu v čs. armádě vyplnil pouze formálně. Jeho poválečný osud je neznámý.

S NACISTICKOU MINULOSTÍ

Desítky mužů ze Sokolovska se v průběhu či po skončení druhé světové války hlásily do československé armády. Kvůli jejich nacistické minulosti však musely být jejich žádosti zamítnuty. Zde jsou příběhy několika z nich, které se podařilo v archivech zjistit:

MAX GAREIS (narozen 19. září 1926 ve Městě Litrbachy – Čisté) byl povoláním obchodní příručí. V necelých osmnácti ho odvedli do německé armády – sloužil u 6. Schiffs-Stamm-Abteilung. (6. námořního velitelského útvaru). Spojenci ho zajali v lednu 1945 v hodnosti Gefreitera. V zajateckém táboře POW Camp 2221 se 15. srpna 1945 hlásil ke službě k československé armádě.

OTTO GORTNER (narozen 7. července 1909 v Kraslicích) byl povoláním zasílatel. Už před válkou sympatizoval s henleinovci, později vstoupil do SdP a po roce 1939 i do NSDAP a DAF (Německé pracovní fronty). Patřil mezi první občany Sokolovska, kteří se dobrovolně stali příslušníky německé armády, sloužil již od 29. srpna 1939 až do konce války. V zajateckém táboře Toft Hall se do československé zahraniční armády přihlásil až po německé kapitulaci; a kvůli svému původu bylo přijetí z pochopitelných důvodů odmítnuto.

JOSEF GOSSEL (narozen 17. července 1910 v Jindřichovicích-Loučné) byl povoláním číšník. V německé armádě sloužil od 15. února 1940, v bojích na východní frontě byl zraněn a poslán na léčení do Francie. Pářílo se mu utéct a přes pohoří Pyreneje se dostal do Španělska, kde chtěl vstoupit do zahraniční armády. Československým úřadům se hlásil 18. října 1944 v Mirandě de Ebro. Jeho žádost o přijetí byla z důvodu dřívější nacistické minulosti zamítnuta.

JOSEF GRASBERGER (narozen 22. ledna 1927 v Sokolově) pracoval jako pomocník na dráze. Od konce roku 1944 sloužil dobrovolně v německé armádě. Jako příslušník 3. záložního výsadkového pluku spadající pod 1. výsadkovou divizi Luftwaffe (1. Fallschirmjäger-Division) se zúčastnil závěrečných bojů v Itálii, kde byl na sklonku války zajat. Od června 1945 se nacházel na území Skotska v zajateckém táboře POW Camp 2221. Zde se pak 26. září 1945 hlásil do československé armády. Po válce byl odsunut do Německa.

WALTER HAMMERSCHMIEDT (narozen 21. listopadu 1924 v Lískové) ještě studoval, když se dobrovolně přihlásil do německé armády. V březnu 1943 ho přemístili k letectvu, kde se jako příslušník Schlachtgeschwader 4 (Eskadry střemhlavých bombardérů 4) na letounech Focke-Wulf 190 zúčastnil bojů na východní i západní frontě. Na konci války padl do britského zajetí.

Během služby u Luftwaffe byl několikrát vyznamenán – stal se nositelem frontové letecké spony či leteckého pilotního odznaku, který se uděloval pilotům, kteří ukončili základní pilotní výcvik a provedli několik bojových vzletů proti nepříteli.

Do československé zahraniční armády se přihlásil 15. srpna 1945 v zajateckém táboře až po německé kapitulaci; a kvůli svému původu bylo přijetí z pochopitelných důvodů odmítnuto.

Jiří Klůž

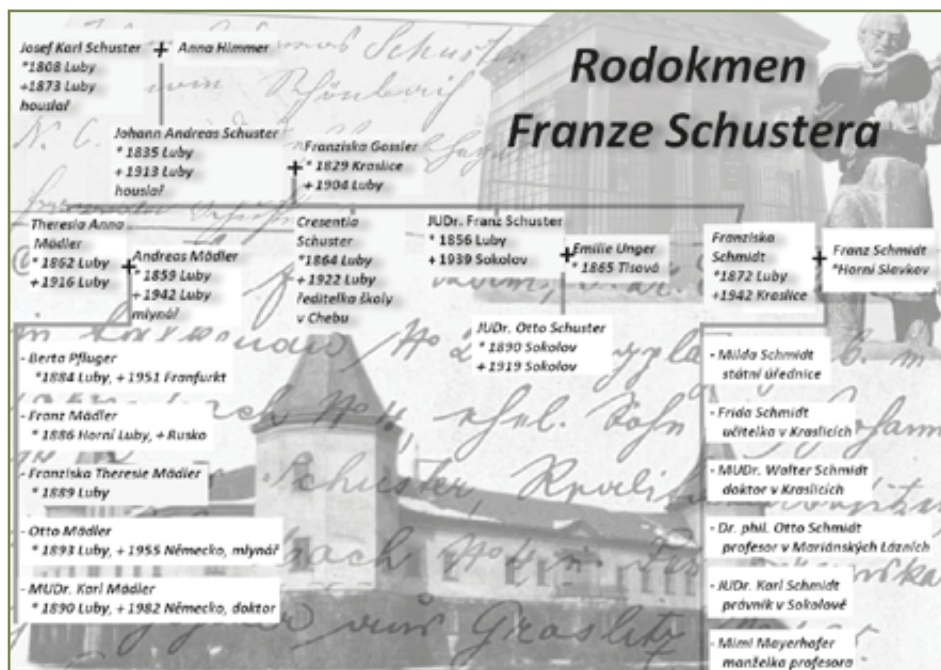
Hrobka a závěť

Byly Vánoce. Zatímco se většina tehdejších sokolovských rodin těšila na vánoční atmosféru plnou jídla, zpěvu a dárků, seděl ve své pracovně v domě na Starém náměstí číslo popisné 21 starý muž. Byl obklopený knihami a dokumenty, které za celý svůj život shromáždil. Jeho velkolepá knihovna zabírala několik pater domu a byl na ni patřičně hrdý. Sbírká knih šla ruku v ruce s jeho prací naplněným životem. Něco však v jeho životě chybělo. To něco ztratil již před mnoha lety. Byť se to ztratilo z jeho života, neztratilo se to z jeho mysli a jeho srdce. To „něco“ byl „někdo“. Byl to jeho jediný syn. Starý muž ťukal do kláves psacího stroje ponořený do myšlenek na svého jediného syna a svou rodinu. Tímto mužem byl JUDr. Franz Schuster a psal se rok 1933. Franz Schuster vědom si toho, že se jeho život blíží ke konci, sepisoval svou závěť. Moc si přál zabezpečit svou žijící rodinu a uchovat památku na svého syna. V závěti se snažil myslet na každý detail. Svou rodinu se snažil zabezpečit jednorázovou finanční částkou, pravidelnou rentou či odkázaným domem. V závěti myslel i na takové věci, jak zabezpečit majetek, ze kterého měly být vypláceny pravidelné renty, proti ekonomické krizi. Ekonomická krize, která začala v roce 1929, zrovna celou svou silou drtila Sokolov a tehdejší československou ekonomiku. Franz Schuster nevěděl, že mu zbývá ještě šest let života. Nevěděl, že jeho snaha o zabezpečení rodiny se za několik let roztrhne na kousíčky. Nevěděl, že v roce 1938 dojde k odstoupení pohraničí Československé republiky nacistickému Německu. Nevěděl, že v letech 1939 až 1945 se světem prožene ničivá válka a nevěděl, že po roce 1945 dojde k masovému odsunu německých obyvatel a mezi nimi i jeho rodiny. Nemohl vědět ani to, že celý jeho majetek včetně domu na Starém náměstí, který vlastnil od roku 1897, bude později rodině zabaven. JUDr. Franz Schuster většinu těchto událostí již nezažil. Zemřel 5. 7. 1939 ve věku 83 let.

Nemohl vidět ani to, jak hřbitov, kde nechal postavit rodinnou hrobku pro svého syna, postupně mizí. Náhrobky jsou zbourány, hroby zahlazeny, jména ztracená. Hřbitov zarůstá náletovými dřevinami, keři, plevelem a mizí i z mysli obyvatel Sokolova. Avšak hrobka rodiny Schuster v místě bývalého hřbitova přezívá... Hrobka odolává času, vandalům. Kostry z hrobky byly dle vyprávění pamětníků vynešeny a pohozeny před hrobkou. Následně odvezeny kamsi. Tyto „kostry“ byl JUDr. Franz Schuster, jeho syn JUDr. Otto Schuster a možná tam ležela i jeho manželka Emilie Schuster, kterou však již nikdo nestihl dopsat na náhrobní desku. Alespoň malinký kousíček přání JUDr. Franze Schustra, které uvedl ve své závěti, má však stále naději na splnění. Hrobka stále existuje a jako zázrakem uniká úplnému zničení. Hrobka, která měla sloužit především jako památka na jeho jediného syna Ottu. Syna, jehož smrti zaniklo předávání příjmení Schuster z generace na generaci. Syna, který šel v otcových šlépějích a stal se právníkem. Ale který zemřel tak mladý, že se nestihl oženit a založit rodinu. V době jeho smrti mu bylo pouhých 29 let. JUDr. Otto Schuster zemřel

Hrobka rodiny Schusterů v Lubech.

Rodokmen rodiny Schusterů.

dne 25. 10. 1919 v Sokolově na zánět a následné protržení slepého střeva. Jeho rodiče byli jeho smrtí velmi zduřeni, a tak nechali na sokolovském hřbitově, který se nacházel v sousedství hřbitova současného, postavit v roce 1922 rodinnou hrobku. Franz Schuster se ve své závěti snažil o to, aby hrobka byla udržovaná a stala se tak stálou památkou jeho syna a rodiny. Na údržbu hrobky vyčlenil určitý finanční obnos, ze kterého měla být hrazena pravidelná údržba a opravy. V závěti se také obrací na město Sokolov, aby v případě nouze zasáhlo a pomohlo hrobku zachovat. Podotýká, že hrobka má také svou architektonickou hodnotu. Po dlouhou dobu jsou však veškeré jeho snahy marné.

Snad Franz Schuster při psaní závěti vzpomínal i na své dětství, které prožil v domku v Lubech se svými třemi sestrami Theresií, Crescentií (zkráceně Cenci) a Franziskou. A snad vzpomínal i na své rodiče Andrease a Franzisku rozenou Gössler z Kraslic, kterým se v roce 1856 narodil. Ale co víme určitě, že myslel na svou manželku Emílii rozenou Unger, se kterou se 6. 6. 1889 oženil. Emílie byla dcera sedláka Josefa Ungera a Anny Marie Radler původem z Dolního Rychnova. Emílii bylo v době svatby 23 let a Franzovi 32 let. Franz Schuster nešel ve šlépějích rodičů, ale vystudoval vysokou školu a získal titul JUDr. Již v roce 1897 působil v Sokolově jako advokát, a byl právním zástupcem města. Ze zápisu o úmrtí Franze Schustera v kronice města Sokolov se dozvídáme, že byl dlouholetým právním zástupcem montážní průmyslové firmy Johanna Davida Starcka v Dolním Rychnově. Za jeho mladých let se velmi podílel na veřejném životě, v pozdějších letech žil v ústraní. Lze si domýšlet, že ve studiích podporoval nejen svého syna Ottu Schustera, který také dosáhl titulu JUDr., ale také své synovce, kteří byli ve studiu velmi úspěšní. Synové jeho sestry Franzisky provdané Schmid postupně získali titul MUDr. (MUDr. Walter Schmidt, který působil jako doktor v Kraslicích), Dr. phil. (Dr. phil. Otto Schmidt, který působil jako profesor v Mariánských Lázních) a JUDr. (JUDr. Karl Schmidt, který měl převzít právníickou praxi po svém strýci v Sokolově).

Jeho sestra Franziska Schmidt měla dále tři dcery. Milda Schmidt pracovala jako státní úřednice, Frida Schmidt byla učitelkou v Kraslicích a Mimi se provdala za profesora Mayerhofera.

Druhá sestra Franze Schustera Theresie provdaná Mädlerměla dva syny (Karel Otto) a dvě dcery (Fanny a Berta). Syn Karel Mädlér získal titul MUDr. a působil jako doktor a kronikář v Lubech. Dne 19. června 1927 pronesl slavnostní projev při příležitosti odhalení sochy houslaře v Lubech, kdy socha byla odhalena jako pocta všem významným, ale i méně známým houslařům, kteří se zasloužili o rozvoj tohoto řemesla na Lubsku. Karel Mädlér se narodil v roce 1890. Po odsunu vykonával až do roku 1973 povolání lékaře ve Walldorfu. V roce 1982 ve Walldorfu také umírá. Karel Mädlér měl se svou manželkou Rosalíí dvě děti, které se bohužel nedožily vysokého věku. Syn Otto Mädlér zemřel během druhé světové války v roce 1942 ve věku pouhých 20 let. Jeho dcera Anna Mädlér na tomto světě neprožila ani jeden jediný den.

Bratr Karla Mädlera Otto působil v Lubech jako mlynář. Sestra Fanny Mädlér se provdala za ředitele školy Meindela a další sestra Berta se provdala za vysokoškolského učitele Pflugera. Zajímavostí je, že syn Berty Pflugera - Karel Pflugera se stal také právníkem. Poslední ze sester Franze Schustera – Cenci se pravděpodobně nikdy neprovдалa. Narodila se v roce 1864 a zemřela v roce 1922. Je pohřbena spolu se svými rodiči v rodinné kryptě na hřbitově v Lubech.

JUDr. Franz Schuster ve své závěti nemyslel jen na svou manželku, sestru, synovce a neteře, kterým odkázal celý svůj majetek, ale také část peněz odkázal sirotčinci v Sokolově a nadaci pro sirotky, která nesla jméno jeho zemřelého syna. Nadaci JUDr. Otty Schustera v Lubech založila sestra Franze Schustera Cenci. Franz Schuster odkázal této nadaci značný finanční obnos a rodinný dům v Lubech. V době, kdy Franz sepisoval svou závěť, byla jeho sestra Cenci – zakladatelka nadace, již mrtvá, proto se Franz v závěti obrací na své synovce a neteře s prosbou o veškerou možnou podporu této nadace. Franz Schuster v závěti taktéž vyjádřil přání, aby sirotci, kteří dosáhli věku 6 let, navštívili v den smrti Otty Schustera rodinnou hrobku v Lubech. Další část peněz měla nadace obdržet po smrti manželky Franze Schustera Emílie. Část závěti týkající se nadace a daru sirotčinci v Sokolově následně dne 2. 4. 1939 ze závěti vyškrtne a o 3 měsíce později umírá. Proč se rozhodl Franz Schuster část závěti o nadaci vyškrtnout, se již patrně nedozvíme. Možná za to mohla nepokojná situace ve světě – za pět měsíců vypukla druhá světová válka... Franz Schuster dále ve své závěti prosí, aby jeho knihovna byla pokud možno zachována v celku, což se opět vzhledem k poválečnému vývoji a odsunu jeho rodiny nepodařilo.

Většina přání JUDr. Franze Schustera, která napsal do své závěti, nebyla splněna. Jedno však přece. O rodinnou hrobku se postaralo město Sokolov, které ji nechalo v letech 2019 až 2020 kompletně opravit a zabezpečit proti vandalům. Spolu s hrobkou došlo i k revitalizaci původního hřbitova, kde byly vykáceny náletové dřeviny a bývalý hřbitov byl upraven do podoby lesoparku. Přání Franze Schustera hmotně zabezpečit svou rodinu také nebylo splněno, ale pravděpodobně díky jeho podpoře se jeho synovcům a neteřím dostalo výborného vzdělání, které jim zajistilo živobytí i v případě, kdy o veškerý majetek přišli a museli se ze svého domova vystěhovat. JUDr. Franz Schuster se trápil tím, že jeho rodina úmrtím syna v podstatě zanikla, ale není tomu tak. Zaniklo pouze jméno - slovo Schuster. Jeho rodina žila dál v podobě jeho synovců a neteří, kteří často šli, byť třeba později i nevědomě, v jeho šlépějích a zvolili si povolání advokáta či právníka. Ještě jedno přání můžeme JUDr. Franzovi Schusterovi splnit. 25. října, v den úmrtí jeho syna Otty si na něj vzpomeňte, vzpomeňte si na celou rodinu Schusterů tak, aby tato rodina nebyla zapomenuta.

Sandra Linhová

Odhalené tajemství nalezených znaků EMO

Koncem 80. let 20. století při bourání přístavby kotelny v tehdejší firmě AUTOBRZDY, v závodě 07 Tisová u Kraslic, našli pracovníci firmy pan Zdeněk Minařík a pan Karel Uhlíř asi 50 ukrytých kovových znaků. Dnes v tomto továrním areálu sídlí firma Kuka & Uhlíř, s. r. o. Kovové znaky o průměru 35 mm nesly označení „EMO – GRÜNBERG“ (EMO – ZELENÁ HORA) a vylišované až třímístné číslo. Znaky byly nalezeny ve 3 barvách - žlutá (s velkým písmenem „T“ uprostřed), zelená (s velkým písmenem „O“ uprostřed) a fialová (s velkým písmenem „F“ uprostřed). Historie těchto znaků sahá až do 2. světové války a souvisí se jménem muže, z jehož iniciál vznikl i název firmy EMO.

Pan Ernst Modl se narodil 4. července 1892 jako syn výrobce hudebních nástrojů Františka Josefa Modla v Kraslicích č. 786. Firmu „Josef Modl“ založil jeho dědeček František Modl (výrobce hudebních nástrojů, Kraslice č. 149) asi v roce 1840. Po ní byla v pozdější době pojmenována i ulice – Modlgasse (dnešní ulice Svatopluka Čecha). Tato firma se zabývala především výrobou cylindrových ventilů (strojiv) pro žestové nástroje a byla kolem r. 1900 v Modlově ulici 542(786) vedena také jako velkoobchod s dechovými a smyčcovými nástroji (zal. 1848). V období cca 1918–10. 05. 1920 je Ernst Modl uváděn jako výrobce cylindrových ventilů a dílů pro náboje.

Dne 6. 9. 1919 se oženil s Filipínou, dcerou továrníka Františka Xavera Hüllera, který vyráběl hudební nástroje. Do tchánovy firmy „F. X. Hüller“ stoupil Modl v roce 1920 jako společník. Firma byla založena r. 1882. Po té, co Hüller získal ruinu vyhořelého mlýna na Bublavském potoce (Knappschaftsmühle, mlýn vyhořel r. 1894), vybudoval na tomto místě (Kraslice, ulice Knappschaftsgasse 440) továrnu na výrobu hudebních nástrojů, zvanou „Schied-Fabrik“. Dnes je budova bývalé továrny ve Wolkerově ulici v majetku fyzické osoby a v zadní části areálu se nachází betonárna firmy Českomoravský beton (č. p. 440/12). Rovněž vila č. p. 1066/10 továrníka Hüllera stojí na svahu vedle areálu firmy dodnes.

Firma „F. X. Hüller“ byla vstupem nových spolumajitelů (Ernst Modl, Philippine Modl, Anton Riedl, Susanne Riedl) zaregistrována 29. 3. 1920 nově jako „F. X. Hüller & Co.“. Dle inzerátu z r. 1929 vyráběla žestové, bicí a signální nástroje, cylindrové ventily všech systémů (speciální ventily „Hüriemo“ - akronym pro Hüller – Riedl – Modl), housle a jazzové nástroje a od r. 1923 saxofony. Firma patřila k největším výrobcům hudebních nástrojů v Kraslicích.

Po smrti svého švagra Antona Riedla (v r. 1935) a tchána F. X. Hüllera (v r. 1936) byl Ernst Modl až do roku 1945 jediným zástupcem firmy. Bývalí

Továrna F. X. Hüller & Co. z firemního katalogu cca 1915/20.

F. X. Hüller & Co. – inzerát z r. 1929.

němečtí obyvatelé Kraslic pamatují Ernsta Modla jako člena Německého divadelního spolku („Deutscher Theaterverein“), kde od založení až do převzetí spolku někdejší Německou pracovní frontou („Deutsche Arbeitsfront“) byl k dispozici jako režisér a velmi často společně se svou ženou jako herec.

V r. 1939, prvním roce 2. světové války, se vyráběly ještě všechny druhy hudebních nástrojů a firma F. X. Hüller & Co. vyráběla i hudební nástroje pro armádu. Z tohoto období se ve sbírkách sběratelů nachází polnice F. X. Hüller pro Hitlerjugend a německou vojenskou hudbu. Každý prapor Hitlerjugend (Bann) měl kapelu a každý poloviční prapor (Unterbann, od r. 1938 Stamm) měl buben a píšťalu nebo buben a polnici.

Tenor a altsaxofon s nápisem WL byly vyráběny pro hudbu válečného letectva německé armády, tenor pak také pro hudební orchestr horských myslivců, regiment 139.

Kraslice, kde byla většina obyvatel německé národnosti, byly od dubna 1939 součástí říšské župy Sudety. Tak jako většina kraslických firem, musel přijmout i Modl v průběhu 2. světové války výrobu pro posílení zbrojení. V r. 1941 přikoupil Ernst Modl ještě budovu zrušené mechanické tkalcovny „Dědicové A. Meinla“ (A. Meinl's Erben). Firma se nacházela na Bublavském potoce, který tvoří rozhraní katastrů obcí Zelená Hora (Grünberg - výrobní haly č. p. 32) a sousední obce Tisová (Eibenberg - č. p. 241). V poválečné historii byl objekt znám jako dlouholeté sídlo závodu 07 podniku AUTOBRZDY n. p. Jablonec n. N., kde byla umístěna výroba vzduchových brzdových válců (objekt zakoupen r. 1965). Dnes zde má sídlo firma Kukal & Uhlíř, s. r. o.

Modl zde založil firmu „Emo Leichtmetallbau, Ernst Modl & Co. KG, Grünberg“ (Výroba z lehkých kovů EMO), do listopadu 1941: F. X. Hüller & Co., závod II. Je pravděpodobné, že Modl využíval firmu Emo Leichtmetallbau, Ernst Modl & Co. KG jako samostatnou společnost pro válečnou výrobu.

Do důležitých podniků s válečnou výrobou v odtrženém pohraničí byli na práce nakomandováni i cizí státní příslušníci. Prodlužující se válka si vynutila rostoucí potřebu pracovních sil a na práce byli nasazováni postupně pracovníci téměř všech obsazených území. Dělníci, nasazení do říše, byli ubytováni ve zvláštních pracovních táborech. V pohraničí vybudované tábory se nacházely převážně buď přímo v jednotlivých závodech, nebo v jejich těsné blízkosti. Vzhledem k tomu, že se válka pro Německo vyvíjela nepříznivě, byla v červenci 1944 vyhlášena totální mobilizace a pracovat se mělo jen pro válečné účely a ostatní výroba, tedy i výroba hudebních nástrojů, měla být zastavena. Měl se zvýšit počet pracovních sil ve zbrojním průmyslu a v ostatním válečném hospodářství.

Německý Spolkový archiv archivuje v kontextu s Bankou pro německé letectví (Bank der deutschen Luftfahrt AG) smlouvu firmy Emo Leichtmetallbau s Německou říší z r. 1942/43 a dodatečnou smlouvu z r. 1945. Je zde rovněž dokument o zaměstnávání 142 ruských pracovníků v r. 1942 a zatčení pro porušení podnikového řádu u firmy EMO-Leichtmetallbau, Zelená hora zač. r. 1943. Dále pak výpis z obchodního registru z 21. října 1944 a Dr. Rieffert je zmíněn v r. 1944 jako jediný společník a vedoucí závodu. Německý Spolkový archiv archivuje dále v kontextu společnosti „Deutsche Revisions- Treuhand AG“ revize ročních uzávěrek k 31. 12. 1941 a 1942 firmy Emo Leichtmetallbau, Ernst Modl & Co. KG, Grünberg.

Pracovní tábor, který patřil firmě EMO Ernst Modl a Co., Leichtmetallbau, Zelená Hora, ležel na pozemcích firmy F. X. Hüller ve Wolkerově ulici v Kraslicích (tehdejší Knappschaftsgasse). Z knihy „Tábory utrpení a smrti“ (autorky Bubeníčková, Kubátová, Malá) se dozvídáme, že v něm byli internováni pracovníci

Firma „A. Meinl's Erben“, mechanická tkalcovna na Zelené Hoře na obr. vpravo.

Pohled na budovu a areál bývalé firmy F. X. Hüller dnes. (foto P. Palůch, červenec 2020)

Na dobové pohlednici odeslané cca r. 1943 ze Zelené Hory - Tisové píše Čech Pepa: „*Píši vám hned jak jsme se tu drobek zařídily. Jsme totiž v lágru. Na bydlení je to tu dobrý, až na to, že musíme vstávat v půl 6. Jináč to ujde. Sešly jsme se až na 8 a ty pořád v ponděly předaly policii, tak nám je sem pošlou. Máme se dost dobře práce málo tak jsem zvědav jak to bude, my jsme ještě pořádně nedělaly a v továrně musíme být. Máme tu hodně sněhu, že když jdemo do práce, tak si nabereme do bot. Ještě že jsem si nevzal nízký boty.*“ Jako adresu uvádí: EMO lágr, Graslitz, Sudetengau, Wonhajm 2, Štuba 3.

Nalezené znaky sloužily zřejmě k označení nasazených pracovníků, kteří u firmy EMO pracovali, a byly pomocí spínacího špendlíku na zadní straně připínány na oděv. Písmena na znacích značí T – Tschechen (Češi), O – Ostarbeiter (východní dělníci – úředně se tak označovali občané zavlčení na práce ze sovětského území, vyjma Litvy, Lotyšska a Estonska, tj. především Rusové a Ukrajinci) a F – Franzosen (Francouzi).

Rovněž kraslická firma Johann Köstler - výrobce flájetů a foukacích harmonik s výrobou v Dlouhé ulici č. 354 (Lange Gasse, dnes ulice Pohraniční stráž v místech „účka“, č. 357 - 359) byla nucena stát se dodavatelem pro válečný průmysl. Pracovala pro firmu Emo-Grünberg a zhotovovala díly pro letecký průmysl.

Již před válkou přišlo německé Říšské ministerstvo letectví s požadavkem, aby všechny výrobky firmy Siemens určené pro palubní výzbroj letadel byly zařazeny do jednoho centrálního závodu. K tomuto účelu byl v Berlíně Spandau - Hakenfelde postaven nový výrobní komplex a 1. 10. 1940 založena dceřinná firma Luftfahrtgerätewerk Hakenfelde GmbH (Závod na výrobu leteckých přístrojů, zkráceně LGW). Firma LGW vyráběla měřicí, regulační a řídicí techniku (zejména autopiloty) pro letadla, rakety a ponorky. V roce 1943 začala přesouvat svou výrobu do míst, kde doufali, že bude více chráněna před leteckými nálety a bombardováním. Tyto elektrické a jemně mechanické palubní přístroje pro letecký zbrojní průmysl pak vyráběly i nové určené továrny.

z různých zemí - Češi (19 %), Rusové (61 %), Francouzi (12 %), Belgičané (5 %), Holanďané (3 %) a byli u firmy EMO totálně nasazení na práci. Během existence tábora – od února 1942 do dubna 1945 – v něm žilo 450 osob, z toho 4 ženy (manželky totálně nasazených dělníků) a 2 děti, které se v táboře narodily. Dělníci, kteří v táboře onemocněli, odcházeli na ošetření do okresní nemocnice v Kraslicích. Koncem dubna 1945 byl tábor před postupující americkou armádou rozpuštěn a jeho příslušníci propuštěni na svobodu.

LGW - Luftfahrtgerätewerk Hakenfelde.

Tato dceřinná společnost firmy Siemens & Halske AG měla již ve svém závodě v Ravensbrücku zkušenosti s využíváním vězňů na práci. Jednalo se o vězeňkyně z nedalekého ženského koncentračního tábora. V září 1943 byly pro výrobu určeny i budovy bývalé přádelny ve Svatavě, kam koncem tohoto roku přišly první vězeňkyně a v r. 1944 zde byl v sousedství přádelny vybudován tábor s dřevěnými baráky. 7. srpna 1944 přišly z koncentračního tábora Ravensbrück první vězeňkyně také do pracovního tábora do Kraslic. Tábor se od roku 1941 nacházel v budově kraslické továrny Hackenfelde na třídě Republiky. Objekt tábora nebyl samostatný a uzavřený – pro ubytování byla také narychlo vyprázdněna skladiště sousední firmy De Ball, dnes firma Sametex na ulici ČSA č. 830. Tábor měl kapacitu 400 osob, průměrně však v něm žilo 500 žen. Celkem prošlo táborem asi 6 000 žen různých národností, hlavně z Polska a Německa, uvězněných z politických a rasových důvodů. Existenci tohoto tábora v budově připomíná pamětní tabule, která zde byla umístěna.

Vedení obou poboček táborů ve Svatavě a v Kraslicích přešlo k 1. září 1944 na kmenový koncentrační tábor Flossenbürg, který se nacházel nedaleko bavorského Weidenu, 7 km od našich státních hranic. Kmenovému táboru náleželo přibližně 80 takových pobočných táborů (Außenlager), ležících převážně v našem severozápadním pohraničí. V publikaci Svazu protifašistických bojovníků Koncentrační tábory v ČSR je uvedeno celkem 5 internačních táborů – poboček KT Flossenbürg, Luftfahrtgerätewerk Graslitz. Jejich vězňové pracovali v firm: Leichtmetallwerke EMO, Hans Rölz, Steubing & Comp., Hupfer & Sohn a Julius Keilwerth.

V srpnu 1943 byla poprvé napadena spojeneckými bombardovacími svazy firma Messerschmitt v Regensburgu. Proto byla do Flossenbürgu v r. 1943 přeložena i část její výroby. Více než 5 000 zajatců koncentračního tábora Flossenbürg bylo nasazeno pro výrobu stíhacích letadel Messerschmitt Bf 109, a to včetně táborů v tzv. Sudetech, tedy i v Kraslicích.

Pracovní tábory byly v Kraslicích i u dalších firem. Firma Hans Rölz – továrna na výrobu dětských hudebních nástrojů a hraček - měla 2 tábory zvané HARO. Pracovní tábor „HARO I“ vznikl v říjnu 1942. Byl umístěn ve staré tovární budově v ulici Klingenthalerstrasse č. 471. Budova firmy stávala v dnešní ulici B. Smetany v místě parkoviště u kotelny KMS. V táboře žilo 80 dělníků totálně nasazených u této firmy (většinou Češi a také skupina Francouzů a Italů). Přes den mohli volně vycházet, nesměli však být mimo tábor ubytováni. Koncem dubna 1945 byli všichni dělníci propuštěni.

Pracovní tábor „HARO II“ byl v 15 dřevěných domcích továrny H. Rölz v ulici Eibenbergerstrasse č. 1269. Dnes bývalý areál firmy Denak, Amati ve Wolkerově ulici. Internováni zde byli ukrajinští (asi 80 %) a italští (asi 20 %) dělníci totálně nasazení do práce u jmenované firmy. Přes den se mohli pohybovat bez dozoru, mimo tábor se však nesměli ubytovat. Tábor existoval od listopadu 1941 a žilo v něm asi 180 osob. Ještě před příchodem amerického vojska, v dubnu 1945, byli všichni propuštěni na svobodu. Firma po r. 1943 vyráběla díly letadel (Leichtmetallbau).

Od r. 1940 musela kraslická firma Püchner převzít zbrojní zakázky, které byly realizovány přes firmu Rölz. V období 2. světové války převzala areál firmy A. R. Breinl – továrna na dětské hudební nástroje a hračky, Kraslice č. 229, 230 - 233 ulice Hübelpeint (dnes 5. května) německá firma „Maschinenfabrik Steubing & Co. KG“ z Berlína a zřídila zde svou pobočku. Areál je známý jako dlouholeté sídlo AUTOBRZDY n. p., dnes Kornet, s. r. o. Jako většina kraslických firem vyráběla za války pro zbrojní průmysl. Zajatecký tábor „Steubing A. K. 2005/3“ se nacházel v Mánesově ulici (tehdejší Schönbacherstrasse), asi 100 m za železniční trať. Byl vybudován v roce 1944 a do Mánesovy ulice byl přemístěn z Anglické ulice (dnes Palackého), kde existoval již od roku 1942. Bylo zde

Logo EMO.

*Firemní obálka „Steubing & Co. KG“
Maschinenfabrik, Graslitz, sbírka P. Palůch.*

F. X. Hüller Co. – inzerát z r. 1972.

U firmy A. K. Hüttl – továrna na výrobu žestvových dechových nástrojů (Fabrik von Metallblasinstrumenten) - byl pracovní tábor zřízen r. 1942 v dlouhé dřevěné budově na pozemcích továrny (v tovární zahradě). Žilo v něm 63 dělníků francouzské národnosti, kteří tu byli totálně nasazeni na práci. Mohli se přes den volně pohybovat po okolí, večer ve stanovenou dobu museli však být v táboře a mimo tábor se nesměli ubytovat. Jedná se o areál bývalého závodního stravování Amati (č. p. 1149), dnes sídlo firmy RZ Woodwind Manufacturing, s. r. o. a školní družiny (vila továrníka A. K. Hüttla č. 965/57) v Dukelské ulici.

Po skončení 2. světové války došlo v r. 1946 k vysídlení téměř všech Němců z Československa. Místem pro shromáždění do odsunu určila Okresní správní komise EMO Lager v Tisovské ulici a shromaždiště Steubing Lager v Mánesově ulici. Mezi těmito lidmi, kteří zde museli zanechat veškerý majetek a Kraslice opustit, byl i pan Ernst Modl se svou rodinou.

Majetková podstata podniku EMO – Leichtmetallbau Ernst Modl Co., K.G., se sídlem v Zelené Hoře u Kraslic, byla v rozsahu jeho znárodnění začleněna do firmy Perun, závodů na stroje prádelnické, čistírenské a potravinářské, národního podniku, která byla zřízena 7. 3. 1946. 27. října 1947 oznámila firma Perun, že odprodala dřevěné baráky sběrného střediska EMO. Tím nastala likvidace tohoto tábora.

Po překonání prvotních starostí, nesnází a problémů byla firma F. X. Hüller znovu obnovena. Ernst Modl založil v roce 1950 firmu „F. X. Hüller & Co., Blechblasinstrumente“ ve městě Neustadt a. d. Aisch. Jak dokazuje dokument Státního archivu v Norimberku, dostala firma v letech 1950–1961 od německé vlády státem zaručený kredit pro běžence. Svůj provoz zahájila nejdříve opravami hudebních nástrojů, výrobou dusítek a později cylindrových ventilů. Z dechových nástrojů začal posléze s výrobou signálních trubek, polnic a hlavně trubek. Od r. 1954 vyráběl Modl ve vlastní firemní budově v Diespecku. Během své kariéry v Německu používal stejné názvy modelů jako za doby kraslické firmy F. X. Hüller & Co: Professional, Champion a World, s rozšířením názvu Super, De Luxe, De Luxe Color a náhodně také Standard, Ideal. Dle inzerátu ze sborníku „7. Heimatkreistreffen der Graslitzer“ z r. 1972 nabízela firma „F. X. Hüller & Co. KG“ dechové žestvové a signální nástroje, dusítka, cylindrová strojíva a opravy všech dechových žestvových nástrojů.

internováno 242 ruských válečných zajatců, totálně nasazených na práci v továrně Steubing v Kraslicích. Pracovní doba trvala 8–12 hodin denně, strava byla velmi špatná a nedostačující, takže 4 zajatci zemřeli podvýživou, vyčerpáním. Několik jich utrpělo pracovní úrazy. Dnes je místo bývalého tábora na úpatí vysokého skalního masivu, na konci Skalní ulice (bývalá Hohe Gasse), zarostlé a zastavěné. Snad jen malé železobetonové opevnění se střílnami, zřejmě strážní místo strážního oddílu, ve svahu nad táborem, může dnes tento tábor připomenout.

Za války byl zastaven také provoz kraslických firem „W. Stowasser“ a „Brüder Stowasser“, vyrábějících hudební nástroje, a místo nich byl založen společný podnik obou firem v tovární budově firmy Stowasser na Kamenném potoce s 50 pracovníky pod označením „Metallwarenfabrik Stowasser“, který jako válečný zbrojní podnik pod vedením Wilhelma Stowassera vyráběl součásti pro letecký závod v Chebu. Dnes v budovách U Plynárny (dříve Gasweg) č. 253 a č. 1909 sídlí firma Šťastná – textilní výroba.

Již koncem r. 1942 obdržel Modl svůj první patent na „Připojení kulovým kloubem pro cylindrové ventily dechových nástrojů“ (Kugelgelenkverbindung für Drehventile). V 50. a 60. letech 20. století pak přihlásil bývalý kraslický výrobce Ernst Modl několik dalších patentů v Německu. To dokazuje jeho odbornost a technické znalosti a zkušenosti v oboru. Modl byl odborníkem a expertem na výrobu žesťových hudebních nástrojů daleko za hranicemi své země.

V prosincovém čísle z roku 1955 periodického časopisu Graslitzer Heimatbrief, vydávaného v Německu kraslickými vysídenci, byla uveřejněna informace, že Ernst Modl daroval v r. 1952 světoznámému trumpetistovi Louisovi Armstrongovi jednu ze svých trubek. Armstrong na ni pak dlouhou dobu hrával, s Modlem komunikoval a vedl korespondenci.

Pan Ernst Modl zemřel v noci ze 6. na 7. září 1972 v Diespecku u Neustadt/Aisch ve věku 80 let. Po jeho smrti firma zanikla. Nalezené znaky EMO-GRÜNBURG nám odhalily nejen osud člověka, Ernsta Modla, ale i historii spojenou s 2. světovou válkou a s pracovními tábory v Kraslicích.

Ernst Modl v 80 letech.

Pavel Palůch

Hotel Ohře v Sokolově

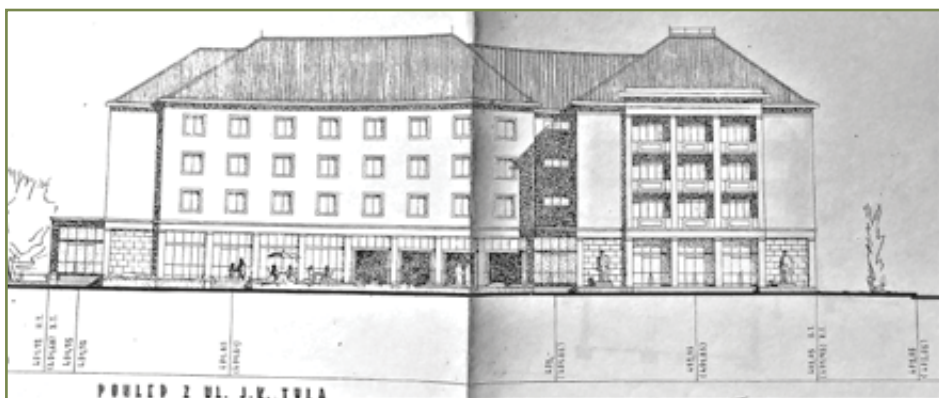
Na rohu ulic Josefa Kajetána Tyla a Maxima Gorkého vyrostla v roce 1961 na tehdejší dobu velkolepá stavba hotelu, jenž dostal název Ohře, podle řeky v sousedství. Historie stavby tohoto ubytovacího zařízení je poměrně krátká, ale budova přesto patří mezi sokolovské domy, které zanechaly v architektuře a dění města svoji nesmazatelnou stopu.

Již samotné místo, kde hotel stojí, je poznamenáno událostmi spojenými se zničením židovské synagogy a bombardováním města. Židovská modlitebna byla nacisty vypálena v roce 1938. Traduje se, že i když byl požár zpozorován poměrně brzy, hasičský sbor příliš nehasil, pouze se staral o to, aby nebyly ohněm zasaženy okolní budovy. Nové německé zastupitelstvo řešilo již 14. 2. 1939, jak naložit s pozemkem po budově. Návrhů byla celá řada, od vybudování nové tělocvičny, až po stavbu krytého bazénu. Válečné události však plány na zastavění pozemku odsunuly, a tak tu ještě dlouho byly jen zbytky zdí. Do osudu této části města navíc zasáhl nálet 17. dubna 1945, kdy byly spojeneckým letectvem zcela zničeny domy v okolí tehdejších ulic Franz Schubertgasse a Schillerstrasse. Stál zde rohový dům s prodejnou a sklady Ing. Wildfeuera, majitele sokolovské elektro firmy, a vila Adolfa Lehmana, postavená v roce 1905. Na protější straně ulice dostal přímý zásah moderně řešený dům Franze Keilwetha, obchodníka s módním zbožím, i velký hotel Theierl.

Po vyklizení troskek byly prostory následně urovnány a plánů na jejich zastavění bylo postupně mnoho. Jednalo se však, z hlediska urbanistického, o velice exponované pozemky. Proto také dlouhou dobu sloužily pouze jako několik hřišť na odbíjenou. Dokonce se zde konalo mistrovství republiky v tomto sportu. Až v roce 1956 bylo rozhodnuto vystavět na rohu ulic, naproti mostu přes Ohři svobodárnu pro zaměstnance HDBS s velkou kapacitou lůžek, kterých mělo být v budově 271. Státní projektový ústav pro výstavbu měst a vesnic v Plzni (středisko Mariánské Lázně) zde navrhl budovu tvaru L. Vedoucím projektu byl Ing. arch. Urbanec. Koncept vycházel ze situování na křižovatce výše jmeno-

Budova synagogy, která stávala na místě pozdějšího hotelu Ohře.

Návrh budovy hotelu od Ing. arch. Urbance z roku 1957.

vaných ulic a měl tři hmotové části. Střední, vstupní část měla objem největší, o půdorysném rozměru 9 x 16 m a byla členěna mnoha lodžiemi. V přízemí byly velké vstupní dveře zapuštěny hluboko od líce fasády. Na střední část navazovala v uličních čarách další křídla, avšak nižší vždy o jedno podlaží. Tyto části budovy byly označeny jako A a B. Křídlo A mělo rozměry 10 x 41 m, bylo čtyřpodlažní a mělo devět okenních os. Křídlo B o rozměrech 13 x 29 m bylo rovněž čtyřpodlažní a mělo deset okenních os vč. tří velkých balkonů. Původně bylo navrhováno, aby zastřešení bylo provedeno mansardovými střechami, ale byl

prosazen návrh ploché střechy a tím i přijatelné hmoty budovy. Zajímavým prvkem byly betonové květinové truhlíky pod každým oknem. Průčelí bylo oživeno dvěma sochami, které představovaly pohostinnost a krásu. Autorkou byla akademická sochařka Eva Kmentová.

Budově bylo přiděleno čp. 1568 a ke Dni horníků byla v roce 1961 slavnostně otevřena pro veřejnost. HDBS v roce 1967 zřídily v křídle A z mnoha pokojů kanceláře odboru odbytu. Křídlo B sloužilo jako hotel s kapacitou 172 lůžek. Soko-

lovské doly předaly stravovací část v přízemí Restauracím a jídelnám. O budově se můžeme dočíst i v dalších publikacích o městě, ale je zřejmé, že objekt bývalého hotelu Ohře zná každý občan Sokolova. Jako restaurační a kavářenské zařízení mnoho let sloužilo ve městě ke spokojenosti občanů. Svým prostředím a službami se zasloužilo o pověst nejpobulárnějšího hotelu a restaurace v Sokolově. Mnoho starších určitě vzpomíná na život, kdy zde ve společnosti kamarádů a přítelkyň prožívali pěkné chvíle. Prostě řečeno – hotel Ohře byl jedničkou v Sokolově. Z plánované herny a klubovny v křídle B zřídily RaJ vinárnu, kterou vč. restaurace provozovaly až do roku 1991, kdy hotel koupil JUDr. Heis, majitel firmy Lotos z Krajkové. Za nedlouho, v roce 1995 se konalo několik dražeb hotelu na úhradu dluhů majitele. Vyvolávací cena byla 15 750 tis. Kčs. Později hotel za 6,8 mil. Kč. koupil pan Miloš Burian, který měl velké plány, jak s budovou dál naložit, vč. náročné přestavby a modernizace. Vybudoval kolem stavby dřevěné oplocení, ale celkový záměr neuskutečnil. Postupně se objekt stal rájem bezdomovců a chátral. Tehdejší vedení města se rozhodlo objekt koupit, což se za 5,2 mil. Kčs v roce 1999 uskutečnilo. Tehdy nastává nová historie této budovy, která je dále podrobně popsána.

Především je nutné konstatovat, že rozhodnutí města, aby budova byla zachráněna a byly zde zřízeny byty, bylo příkladné. Dalším kladem bylo to, že vedení města si uvědomovalo, že budova v tomto prostoru musí mít po rekonstrukci svoji vysokou architektonickou kvalitu, a prosadilo, aby první návrhy zpracovali autorizovaní architekti.

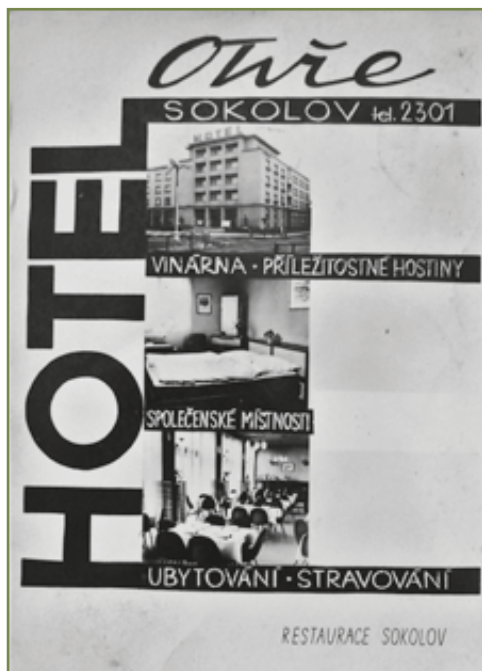
Na poradě vedení města dne 10. ledna 2000 byl schválen harmonogram rekonstrukce objektu hotelu Ohře s tím, že všechny termíny směřovaly k tomu, aby v prosinci téhož roku byla stavba zahájena. Proto město ihned vyhlásilo veřejnou soutěž na inženýrskou činnost při přípravě a realizaci přestavby hotelu. Vybráno bylo konsorcium Invence, sdružení fyzických osob zabývající se inženýrskou činností, které zastupoval autor tohoto článku. Před-

Stavba hotelu v květnu 1959.

Pohled do hotelové vinárny.

Dobová reklama na hotel Ohře.

se projekčních prací neúčastnil, ale s kanceláří KPK spolupracoval. Na základě vyskladněné dokumentace vydal MěÚ Sokolov 5. 9. 2000 územní rozhodnutí o umístění stavby, které bylo nutné zajistit, vzhledem k tomu, že se prováděla nástavba na křídlech budovy, přístavba na SV štítu a parkoviště v nádvoří. V listopadu byly povoleny ostatní objekty vč. rekonstrukce. Zároveň byla vyhlášena obchodní veřejná soutěž k uzavření smlouvy o dílo na veřejnou zakázku s termínem odevzdání 22. 11. 2000. Z dvanácti uchazečů bylo k realizaci vybráno sdružení firem ISSO a SIS (stavební a inženýrská společnost). Nabídková cena činila 60 067 452 Kč (bez DPH.) Předání staveniště se oproti harmonogramu zdrželo, s ohledem na námítky tří firem, které v soutěži neuspěly. Jednalo se o jejich prvotní zklamání a představu, že tuto zakázku zajistí nejlépe. Jejich nabídnuté ceny se však pohybovaly od 65 do 88 mil. Kč. Dokonce i v místním tisku se kolem výběrového řízení vedla rozsáhlá polemika, že regulérnost soutěže bude vyšetřovat Policie ČR. Starosta však správnost výběru potvrdil a uchazeči měli dále možnost odvolat se k Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže. To nikdo neudělal, proto bylo staveniště pro bourací práce předáno 19. 1. 2001. V tu dobu se rozhodovalo o tom, jak budou využity prostory v 1. NP. V březnu bylo přijato, že zde bude zřízen zdravotnický komplex vč. lékárny, a proto mohl zhotovitel plynule přejít k provádění všech prací. Realizace, i přes řadu obtíží, s ohledem na nepředvídané práce při rekonstrukci, postupovala podle schváleného harmonogramu. Velký podíl na tom měl zhotovitel, přístup města k řešení problémů a erudice stavbyvedoucího Ing. Pavla Berana. Podařilo se v termínu vybudovat 48 bytů a krásné zázemí pro lékaře. Zájem o byty byl velký, v počátku se přihlásilo více jak 150 zájemců.

Budova získala novou podobu, která vycházela z architektonického návrhu a Ing. arch. Bredler z KPK svůj koncept tomuto přizpůsobil a přinesl do řešení další podnětné návrhy. Oproti původní stavbě byla křídla navýšena o další podlaží s ohledem na požadovanou kapacitu bytů. Zastřešení bylo provedeno

mětem smlouvy bylo vypsání architektonické soutěže, výběr projektanta, zhotovitele stavby a zajištění technického dozoru v průběhu realizace. V roce 2000 byla vypsána soutěž na ideový návrh rekonstrukce, zaměřený na budoucí podobu této stavby. Při prohlídce stavby 7. března byly předány soutěžní podmínky a zadávací dokumentace. Jeho součástí bylo zaměření objektu provedené v únoru projekční a inženýrskou kanceláří KV Engineering s.r.o. Podmínky převzalo deset uchazečů, ale nabídku v termínu odevzdalo pět architektů. Návrhy byly podnětné a mnoho z nich řešilo budoucí dispoziční uspořádání budovy vč. využití suterénu na podzemní garáže. Nejlépe se umístil ing. arch. Janisch z Karlových Varů. Vítězný architekt navrhl neobvyklou atypickou, šikmou obloukovou plochu zastřešení centrální části. Ta porotu zaujala nejvíce a i dnes je viditelnou dominantou budovy. Následujícím krokem byla soutěž na vypracování projektu stavby, kde z osmi uchazečů zvítězila KPK- Karlovarská projekční kancelář Karlovy Vary – Ing. Rōdig. Vítěz architektonické soutěže Ing. arch. Janisch

Budova po rekonstrukci.

lehkými vazníky a v křídlech budovy je fasáda členěna mnoha balkony. Naopak v nárožní části byly balkony nahrazeny okny, která jsou rozdílně členěna příčkami v okenních křídlech. Dominantní je naopak jeden vložený balkon resp. lodžie v nároží hlavní hmoty objektu. Fasáda je dále rozčleněna barevně – přízemí v barvě světle zelené, dělené bílými pruhy a ostatní část v kombinaci bílé a světle okrové. V pátém nadzemním podlaží je proveden průběžný balkon, dělený lehkou ocelovou konstrukcí s výplní makrolonem. Nad několika okny je osazen umělý oblouk k rozčlenění velkých ploch mezi okny. V budově byla ponechána schodiště, která byla doplněna o výtahy. Jeden z nich je umístěn v přístavku na SV stěně budovy. V přízemí budovy bylo vybudováno několik zdravotnických zařízení a lékárna. Sochy u vstupu byly odstraněny a převezeny do Technických služeb. Trvalo dlouhých dvacet let, než byly restaurovány a umístěny tentokrát ke kruhovému objezdu v ulici Rokycanova. Rekonstrukce objektu byla zkolaudována a 30. května 2002 slavnostně předána veřejnosti za účasti starosty města Ing. Karla Jakobce a jeho předchůdce Peadr. Karla Černíka. Na budově v místech, kde stála synagoga, byla odhalena pamětní deska. Karlovarský rabín Samuel Abramson zde v hebrejském originále přečetl žalm 23. Mnoho lidí se zde i dnes zastaví, aby si připomenuli události osudné noci a další oběti holocaustu. Regionální stavební sdružení Karlovy Vary vyhlásilo soutěž o nejlepší stavbu regionu roku 2001. Jedním z uchazečů byla také tato rekonstrukce hotelu Ohře. Hlasováním na internetu získala od veřejnosti 2 678 hlasů, což bylo jednoznačně nejvíce, a zvítězila. Jistě to bylo ocenění všem účastníkům výstavby, kteří se na budování podíleli. Všichni si uvědomujeme, že nebýt odvážného rozhodnutí města budovu koupit a rekonstruovat, dnes zde možná bylo jenom torzo nebo rozvaliny jako v roce 1945 po náletu. Dům bude jistě účelně sloužit řadu dalších let a rozhodně přispěl k oživení této části města.

Jan Rund

Útěk z Dolního Rychnova

Po roce 1948 se v Československu kvůli novému komunistickému režimu objevila vlna emigrace. Část obyvatelstva byla nespokojená, část dokonce pronásledovaná. Tvrdé praktiky nového režimu u nás kulminovaly počátkem 50. let. Pro tuto dobu jsou typické největší politické procesy či tábory nucených prací, kde končovali hlavně političtí odpůrci. Nespokojenost se projevovala ve velkém i malém měřítku.

Sokolovsko, Karlovarsko a Chebsko patřily a patří k hraničním oblastem, tedy pro tehdejší vládu z hlediska možnosti emigrace nespokojených obyvatel velmi rizikovým. Komunisté neměli nejmenší zájem nechat kohokoliv odejít ze země, a tak se z hranic státu stalo přísně sledované a nebezpečné území. Jeden poměrně zajímavý pokus o překročení hranic se „západem“ měl počátek v Dolním Rychnově.

Jeden z jeho aktérů, pomocný dělník Miroslav Novák se narodil v roce 1929 v Puklicích u Jihlavy. Nejprve pracoval na jako lesní dělník, dále ve mlýně, v dolech a pak ve Třineckých železárnách. Po únoru 1948 si podal přihlášku k SNB. Dostal se k výcvikovému sboru v Bruntále, poté byl jako čekatel SNB přeložen k pohraniční strážci ve Starém Hrozňatově. Byl poté ještě několikrát přeložen, do útvaru ve Vratěnině na Moravě, Znojmě a ve Volarech, kde pak v dubnu ukončil povinnou vojenskou službu. Mezitím se mu na začátku roku 1951 ve Znojmě s jeho snoubenkou Františkou Achcenitovou narodila dcera Marta. Když odjížděl ze

Alois Kucek.

Miroslav Novák.

.služby z Volar, potkal ve vlaku mladíka, který pracoval ve sklárně v Dolním Studenci u Oloví. Ten mu řekl, že práci ve sklárně si může vydělat více než 3 000 Kčs za měsíc a že se sklárna nachází u Sokolova. Miroslav si chtěl zařídit vlastní domácnost, tak ještě v dubnu navštívil Sokolov. Na úřadě mu sdělili, že sklárna ve Studenci pod ně nespadá, ale že v Dolním Rychnově taky jedna je, a plat zde by se pohyboval mezi 2 500 a 3 000 Kč, možná i více. A tak práci vzal.

Část peněz posílal manželce domů na Moravu, ale brzy zjistil, že na vlastní domácnost mu prostředky nestačí. Chtěl si vzít práci navíc, na volných strojích. Ty ale pracovaly bez obsluhy kvůli onemocnění dělníka, a tak se vývozní sklo házelo do střepů a znovu do pecí. Tehdy se k němu přidal jeho kolega ze sklárny Štefan Kucek. Ptali se ředitele, jestli by jim neproplatil dvě hodiny navíc, na stroji by pracovali oba a byl by tak pořádek v efektivním provozu. Jenže v duchu tehdejší doby jim bylo sděleno, že se tam pracuje kolektivně a výsledek jejich práce se rozdělí do kolektivu. Tak to oba nechali takřka jít. Miroslav si ještě zažádal o zálohu na svatbu, ale ani za tu se nešlo zaručit.

Večer po směně 5. srpna 1951 se z okna svého bytu díval ven. Pod ním se ve stejném domě nacházela restaurace, ve které se ten den konala taneční zábava. Dole uviděl své přátele, kteří se tam právě chystali, mezi nimi byl i Alois Kucek, bratr Štefana, který také pracoval ve sklárně. Narodil se v roce 1930 v Nižnej Lipnici na Slovensku, do sklárny přijel pracovat právě na návrh jeho bratra. Když Nováka pozvali, aby šel také s nimi, dorazil ještě v oblečení z práce. S kamarády se potkal ve výčepu, říkal jim, že se ještě ani nemyl, že na zábavu nejde a šel by spíť spát. V tu chvíli se tam vedle nich strhla rvačka. Napadený kolem nich utíkal a několik mladíků běželo za ním. První z nich do Miroslava narazil, ten rozpráhl ruku, aby neupadl. Mladík si myslel, že ho chce zadržet a dal mu pěstí na pus, ret mu začal krváčet. Novák ho pak hledal, až večer ho našel před hostincem a poprali se. Do rvačky se připojil jeho kamarád Kucek, bránil Nováka, že mu nic neudělal. Maďar, co udeřil Nováka, se vrhl se na Kucka. Ten utíkal, ale Maďar ho dohnal a mlátil ho do hlavy kamenem. Kucek se bránil, tak zahvízdal a objevili se jeho kumpáni. Pustili se do něj, bodli ho do levého zápěstí a zranili na pravé noze. Vzali mu peněženku s velkým obnosem peněz (3 500 Kč), mnoha stravovacími i potravinovými lístky a šatenkami. Kucek stihl Maďara kapesním nožem zranit na hlavě.

Novák se s útočníkem setkal v nemocnici, měl rozbité čelo a vyhrožoval Novákovi, že si to s ním vyřídí a pobodá ho nožem. Mezitím Kucek došel na sokolovskou SNB a všichni byli předvoláni k výslechu na oddělení. Kuckova peněženka u agresorů zmizela. Dozvěděli se, že útočník je Maďar Gašpar Soboslay a ještě při odchodu před hlídkou SNB vyhrožoval Novákovi i Kuckovi, že je zabije a že je mu jedno, co za to dostane. Rozhodli se, že odejdou z práce a zmizí Maďarovi z očí. Bohužel administrativa jim výpověď neuznala - nejprve v pořádku dostali tiskopisy k rozvázání pracovního poměru, ale na pracovišti jim je místo ředitele podepsala jeho náhrada. Právě doložka té náhrady propuštění zneemožnila. Úřad si zavolał SNB, aby si ověřil, zdali je situace tak vážná. Ta Novákovi namlouvala, že ten Maďar to tak nemyslel a že když u něj bude SNB, nic se mu nestane. Novák správně podotkl, že u něj

Trestní oznámení ze dne 28. září 1951 – trestní čin opuštění republiky Miroslava Nováka a Aloise Kucka.

SNB nemůže být pořád. Když jim navrhl, že chce jít pracovat do Vítkovských železáren, odpověděli mu, že ho z okresu nepustí. Pak na ně na oba na úřadě křičeli, aby se sebrali a šli zpátky do sklárny. Na úřadě si s Kuckem jak se říká sedli a Kucek nadhodil, že by nejradši šel a pokýval hlavou směrem západ. A Novák souhlasil.

Novák už měl s sebou v Sokolově dva kufry, protože počítal s tím, že ho propustí. Rezervoval pokoj v hotelu Česká Beseda, nechal je tam a jel pro třetí kufřík, který měl v Dolním Rychnově. Kucek si jel také pro věci, navíc nechal kolo, šaty a další věci u jeho bratra Štefana. Nebyl doma, ale když šli po silnici směrem k Sokolovu, potkali ho a Alois mu dal svazek klíčů s tím, že odjíždí pracovat na Slovensko. Došli do hotelu, Novák si roztřídil věci. Kufry pak na nádraží poslal jako spoluzavazadlo a lístek od nich poslal v dopise rodičům. S ním poslal nějaké lístky na potraviny, šatenku, fotky. Psal, ať se nezlobí a opatrují jeho snoubenku a dceru, že později vše vysvětlí. Kucek také poslal kufříky a nastoupili do vlaku do Chebu. Novák rozhodl, že oba v Chebu nevystoupí najednou, je tam kontrola a bylo by divné, že jsou oba z Dolního Rychnova. Tehdy začal pokus o přechod hranic, který byl už od začátku vzhledem k Novákovým znalostem hranic poměrně nadějný. Novák dal Kuckovi instrukce, aby nebyl nápadný. Kdyby byl jeden kontrolován, nebude mluvit o druhém. Navečeřeli se pak v nádražní restauraci, Kucek ještě také odeslal dopis s 1 000 Kč bratrovi a pozdravem rodičům a vyzvedli si z výdejny připravené kufříky.

Vydali se ulicemi na okraj Chebu. U osamělého domu potkali dva železničáře, které zajímalo, kam jdou. Novák pohotově řekl, že hledají Písečnou ulici. Železničáři je tam zavedli, Kucek s Novákem do ulice zašli a pak se zas vrátili a za posledním domem se dostali na pole. Z pole se dali do úžlabiny asi 300 metrů od silnice, kde se přezuli z bot do plátěnek, aby je nebylo slyšet. Přešli trať na Schirnding, u zahrád odbočili vpravo a došli k silnici na Háje. Po té pokračovali asi 100 metrů a odbočili vlevo do polí. Za jednou polní cestou potkali auto, zalehli, aby je nebylo vidět. Dál šli přes údolí, na mírném vršku pole Novák zjistil, že jsou blízko tratě na Šlapany. Terén tam byl nepřehledný, Novák upozornil Kucka, aby otočil kufříky zámky k sobě – to aby se neodrážely odlesky. Když bylo jisté, že v blízkosti není hlídka, následovali trať, šli pak zas nakrátko přes pole a směrem na silnici do Hrozňatova. V nedalekém údolí Novák řekl Kuckovi, že jsou už v pohraničním pásmu a obezřetnost je na místě. Dál na cestě zahlédli matný záblesk světla, schovali se a poslouchali, zda neuslyší kroky. Slyšeli je, ale naštěstí se vzdalovaly směrem od nich. Přešli silnici, u tamějšího potoka, který tek l k Podhradu, Novák uviděl světla elektrárny. Kucek se lekl, myslel si, že je to auto nebo na ně někdo svítí a dal se podél vody na útěk. Novák ho dohnal a vysvětlil mu, že je to elektrárna. Vrátili se a podařilo se jim najít přechod přes potok. Na okraji lesa se vyzuli, měli boty plné vody a to dost hlasitě mlaskalo. Po chvíli, co následovali okraj lesa, šli skrze něj a dostali se na louky. Novák zkušeně podotkl, že na lukách jsou močály, tudíž tudy hlídka nechodí a je to pro ně dobrá volba. Když se před nimi objevila cesta u Nového Hrozňatova, Novák už věděl, že tuhle trasu hlídky využívají. Nikdo nikde nebyl, a tak razili dál. Během cesty si povídali: Novák říkal, že v Německu budou nejprve 14 dní zavření a pak budou moci do Ameriky. Novák se tam plánoval stát šoférem, Kucek měl zase v Chicagu strýce, kterého chtěl vyhledat.

Byli už dost blízko hranic, a tak Novák Kucka upozornil, že kdyby se něco stalo, ať se drží pravého okraje lesa, přejde potok a pak už je to jen 100 metrů k hranicím. Chvilí pak v lese bloudili, až je pěšina zavedla dál, přes lesní cestu se dostali až na okraj lesa. Tou dobou byli už dost unavení a Novák si nebyl jistý co dál, ocitli se v místech, kudy s hlídkou nikdy neprocházeli. Vyšli blízký kopec, Kucek usnul. Novák se rozhodl zůstat vzhůru do rozednění, zapálil si cigaretu. Za prvního světla zjistil, že jsou teprve u Nového Hrozňatova na území ČSR. Museli se dostat pryč ještě za šera. Sešli z kopce, Novák věděl, že tam, kam jdou, může být hlídka, ale i tak tento směr zvolil. Když se nacházeli asi 20 metrů od okraje lesa, uviděli člena hlídky. Následně je spatřila šestičlenná hlídka, ihned se kolem nich rozestoupila a namířila na ně samopaly. Když na ně poslali psa, upustili kufříky a dali ruce nad hlavu. Hlídka přistoupila, zeptali se jich, jestli chtějí jít do Německa, ptali

se, kdo jim poradil tuto cestu. Novák se přiznal, že zde sloužil jako mladší strážmistr SNB. Pro upřesnění, dle tehdejšího protokolu o průzkumu místa zadržení byli nalezeni u 22. hraničního kamene. Pak už je jen zajistili, odvezli na stanici do Starého Hrozňatova a eskortovali do Chebu.

Oba dostali zákaz v pobytu v západním pohraničí u US zóny Německa na 3 roky, Novák byl odsouzen k trestu odnětí svobody na 18 měsíců, Kucek na 12. A tak se dva sotva dvacetiletí dělníci z Dolního Rychnova dostali za mříže kvůli kolektivní práci, hospodské bitce, neschopné byrokracii a kvůli omezování svobody pohybu, přestože svobodě už byli skoro na dosah.

Markéta Štekllová

Loketský skřet Štrakakal

Nejrůznějšími skřítky, permoníky a vůbec zjeveními a strašidly se Sokolovsko jen hemží a stejně tak i starobylé královské město Loket, které má skřítky rovnou dva. Známejším a marketingově využívanějším (Loketská lihovina, soška na nádvoří hradu, magnetky) je v originálu snad jen 30cm veliký Gottstein, který je hlavním pánem na Lokti. Tomuto vládci skal a lesů v Lokti a okolí, když se vám zjeví, nesmíte mu sáhnout na kyj. To by bylo zle a měli byste smůlu do konce života. Když ho ale pohládíte po jeho dlouhých vousech a šoupnete mu do pokladničky nějaký ten zlaták, splní vám přání. Poměrně dobře se však ví také o dalším paranormálním loketském jevu, zvaném Štrakakal nebo Strakakarl (z německého ein schrecklicher Kerl – hrůzný chlap). Má podobu menšího, rozcuchaného muže oblečeného v dlouhý, splývající hábit. V jedné ruce třímá knihu a ve druhé kartáč na vlasy. Zvláštní je, že pronásleduje hlavně malé, neučesané nebo rozcuchané děti a mladé dívky. Jak spatří nějaké neučesané děčko, začne jej pronásledovat – knižkou pak neupravené dítko bije do zad a kartáčem se ho snaží učesat.

Jsou zaznamenána svědectví, že když hrůzný Štrakakal nemohl dlouho nalézt nějakou svou dětskou oběť, spokojil se s koňmi. Mílo-srdnější je pak k dobytku. Kravám na pastvách z ohonů a koním z hřív splétá umné copánky. Ještě na konci 19. století údajně stála Štrakakalova socha, byť s uraženou hlavou, rovněž na nádvoří hradu, ale později záhadně zmizela. Někde se uvádí, že žil přímo na hradě, snad v jeho kobkách a podzemí, jinde že v ulicích města pod hradem. Každopádně rodiče prý svým neposlušným dětem, co se nechtěly česat, s oblibou hrozbu skřítky, kterého chytal amok z takových dítek, předhazovali. Také se tradovalo, že na hrad je lepší a dobré chodit vždy učesaný a upravený. Paradoxem pak tedy je, že sám Štrakakal byl rozčepýřený.

Podle jiné verze byl Štrakakal domácí šotek žijící v celých Krušných horách. Avšak byl prý hodný. Tedy jen na lidi zbožné, jejichž hospodářská stavení obýval a jimž pomáhal tím, že hlídal jejich děti, které s oblibou česal a bavil

nejrůznějšími šprýmy. Problém ale nastal, začal-li někdo v domě klít. To se potom stal z dobráckého skřítky pomstychtivým skřetem, který obyvatelům domu zacuchal ve spánku vlasy, rozbil nádoby a odvázel dobytek ve stájích. Poté se už na místě činu nikdy více neukázal.

Skřítek či šotek je obecně bytost ze západoslovanského folkloru, původně ochranný duch domu podobný východoslovanskému domovojovi. Skřítek je analogický římským lárům a penátům, anglickým hobům nebo francouzským lutinům. Toto slovo se také používá pro překlad jmen různých bytostí malého vzrůstu ve folkloru a fantasy jako je elf, goblin, gnóm nebo imp. Jsou výrazně menší než průměrný člověk, mají mnohdy lidské vlastnosti i podobu, nosí dobové oblečení. Tam, kde se vyskytují, se usuzuje, že jsou předzvěstí nebo příznakem existence ukrytého pokladu.

Při jednom ze svých dřívějších výzkumů havířského folkloru v Jáchymově jsem, ještě jako student folkloristiky na UK, měl možnost mluvit s respondentem, který mi s klidem ve tváři sdělil, že s jedním takovým permoníkem Berggeistem dokonce mluvil a na jeho hornický německý pozdrav Glücklich auf mu odvětil Zdař bůh. Starý havíř mi vyprávěl, že „to byl asi metr dvacet vysoký úkaz s vošklivým nosem, čepicí a vypoulenýma očima. Jo, řekl mi Zdař bůh a valil těma svýma očima, pak zmizel. Ne, sranda to nebyla, tak malýho chlapa jsem nikdy neviděl, ale dole je tma, tam dostanete facku a nevíte vodkad“ (smích)“.

Podobná strašidla s hřebenem jsem už nenalezl, jen na hradě Perštejn existuje legenda o marnivé a bezbožné komorné Elišce (bílá paní), která se ráda česala a parádila před zrcadlem, též bývá někde vyobrazena s hřebenem. Oblibu skřítků v kartáčování pak může dokladovat ojedinělá zmínka, že když pidimužáci odcházeli z Ústecka, nechali se ještě naposled učesat...(Mimochodem celosvětově oblíbené zahradní keramické sošky trpaslíků pocházejí z manufaktury Johanna Maresche právě z Ústí nad Labem a říká se, že s vysídlením Němců, zmizeli i trpaslíci...)

Tolik na rozdíl od Gottsteina nedoceněný (a méně známá pověst o skřítkovi jménem) Štrakakal...

Pavel Vaculík

Návštěva geologického unikátu Vysoký kámen a jeho minerálů

Místní určitě znají přírodní památku Vysoký kámen. Jedná se o lokalitu, která se nalézá v kopcích nad obcí Krásno na Sokolovsku. Spadá do známého rudního revíru Krásno – Horní Slavkov, ale i přesto má naprosto odlišnou charakteristiku. Oslnit může jak starým odkryvem s krásným výhledem, tak i aktivním lomem, který je vděčným objektem návštěv sběratelů.

STARÝ LOM VYSOKÝ KÁMEN S NÁLEZY VZÁCNÝCH SEKUNDÁRNÍCH MINERÁLŮ

Již zmíněný Vysoký kámen je lokalitou, která se tyčí severním směrem nad hornickým městečkem Krásnem. Pokud jedeme směrem z Horního Slavkova, tak těsně před cedulí Krásno uvidíme panelovou cestu po pravé straně silnice, která zdánlivě míří do polí. Vyjedeme po této cestě a přibližně po půl kilometru dojedeme k rozcestí. Zde máme možnost odbočit doleva, kde vidíme přes pole i rodinné domky, anebo pokračovat rovně. My se dáme doleva a dojedeme až do těsné blízkosti rodinných domků. Před nimi můžeme zaparkovat automobil na odpočívadle vedle šterkové cesty a stojíme přímo vedle lokality.

K samotné lokalitě pak musíme prostoupit cestičkou skrz březový porost. Ten kryje zespod celé těleso lomu, ale jakmile ho projdeme, tak se nám starý lome otevře v plné kráse. Již v přechozích dílech Sokolovska jsem se zmiňoval o tomto nalezišti okrajově, ale dnes se mu budeme věnovat mnohem detailněji. Po boku lokality je cesta směrem do kopce do lesa. Vydáme se po téhle cestě a jakmile

Pohled z vrchu starého lomu Vysoký kámen.

Vrchol Vysokého kamene.

budeme na vrchu lomu, tak mezi dvojicí velkých balvanů projdeme na vyhlídkové místo nad lomem, ze kterého je výhled zachycený na fotografii. Pod námi se aktuálně rozpíná lom, který je po celé své ploše zavalený jednotlivými balvany. Některé váží i celé desítky kilogramů a jsou na sobě naskládány po celém svahu. Pokud se nebudeme pohybovat u strmé stěny přímo ve spodní části lomu, tak nemusíme mít žádné obavy ze sesuvu materiálu. Stačí jen našlapovat opatrně, ať nám nesjede noha, nebo nás dokonce v letním dni neuštkne některá ze zmijí, které se v opuštěných kamenolomech na západě velice rády sluní. V tomto lomu dříve docházelo k hlubinné i povrchové těžbě a na jediné strmé stěně ve spodní části lomu můžeme dokonce najít stopy po ručních nástrojích starců (geologický slang pro horníky ze středověku a doby ruční těžby).

Pokud se budeme zajímat o geologický kontext, tak je Vysoký kámen součástí geologického komplexu, který dosahuje až přímo na území města Sokolova. Stejný objekt se stejnými podmínkami vzniku jako je Vysoký kámen u Krásna totiž můžeme najít za panelovými domy na Staré Ovčárně při křižovatce k areálu zdraví. Různé výzkumné metody potvrdily jak stejnou strukturu, tak i přibližně stejné stáří křemenných útvarů na vrchu sokolovské i krásenské lokality.

Na lokalitě nás může zaujmout především jeden minerál. Jedná se o chalkosiderit, který je vedlejším produktem rozpadu cínových a olověných rud. Najdeme ho totiž naprosto všude. Většinou jej najdeme ve formě světle zelených a bělavě zakalených povlaků na puklinách kamenů v kopcích. Při podrobnějším paběrkování (způsob hledání přebíráním materiálu na povrchu) se nám může podařit nálezu puklin, kde tento minerál dokonce tvoří drobounké krystaly mnohem plnější zelené barvy. Pro opravdu dobré vzorky by se hodilo kameny roztloukat. Pokud se na to připravujete, tak mimo velké palice myslíte také na rukavice a především ochranné brýle. Rozpuknuté kameny a jejich hrany jsou ostré a stejně ostré odštěpy mohou létat i při samotném roztloukání. Dbejte tak především na bezpečnost.

Mnohem vzácnějším minerálem na lokalitě je pak leukofosfit. Jeho nález je víceméně raritou i na této lokalitě. Je to dáno nejen jeho malým výskytem, ale i poměrně velkou měkkostí a dobrou štěpností. Pokud se tedy nevyskytuje v puklině, tak byl s největší pravděpodobností rozdrčený či poškozený během let pohybu kamenů po svahu. Poznáme jej podle droboučinkých krystalů žluté až zlatavé barvy, které mají na přímém slunci opravdu dobrý lesk. K vzácnému leukofosfitu se pak řadí další poměrně vzácný minerál v našich podmínkách. Tím je dobře známý tyrkys. Nálezů je opravdu malé množství a pokud se našel, tak jen na puklinách čerstvě rozdrčených kamenů. Oproti povlakům chalkosideritu je velice špatně rozeznatelný a poznáte jej podle modrého tyrkysového nádechu. Nálezů totiž bylo na Vysokém kameni evidováno opravdu málo, ale když už byl tyrkys v lokalitě nalezen, tak měl opravdu prvotřídní barevné vlastnosti vhodné až ke šperkařským účelům. Mimo těchto vzácnějších sekundárních minerálů pak pochopitelně můžete na lokalitě najít také různé barevné druhy křemenných žil, které především do dutin přechází do drobných krystalků skvělé kvality.

ČINNÝ LOM KMK GRANIT JE NALEZIŠTĚM PRAVÝCH SKVOSTŮ

Hned na úvod této kapitoly je potřeba zmínit, že se jedná o činný lom s aktivní těžbou, do kterého je za běžných okolností vstup přísně zakázán. Majitelé a vedení tohoto lomu ale patří do vzácné skupiny lidí, kteří sběratelům dávají možnost lom pravidelně navštěvovat ve dny, kdy nejsou odstřely či se příliš netěží. Samozřejmostí při návštěvě lomu je veškeré bezpečnostní opatření. Bez ochranné přilby, pevné obuvi, dlouhých kalhot i rukávů a uzavřené obuvi tedy nepočítejte s umožněným vstupem.

Cesta k lomu vede ze stejné křižovatky jako k Vysokému kameni, jen při volbě směru pokračujte rovně. Díky informačním tabulím i samotné příjezdové cestě vám bude jasné, že přijíždíte k činnému lomu. V běžnou pracovní dobu zde budete často potkávat i kamiony s nákladem, a je proto vhodnější ponechat auto někde u příjezdové cesty a posledních několik stovek metrů nakonec absolvovat pěšky.

Pohled do aktivního lomu KMK Granit.

Po vstupu do lomu a překonání části, kde se zpracovává kámen, se před vámi otevře celý profil několi-kapatrového lomu. Ten se neustále rozrůstá a otevírá nová ložiska. Dlouhé roky byl lom oblíbený především díky pozicím s nádhernými nálezy ametystů, které měly na místní poměry opravdu skvělé barevné vlastnosti. Společně s nimi se i v místním granitu nachází hodně podobných minerálů jako na nedaleké Huberově pni. Najdeme zde občasná tělíska rudy wolframitu, a dokonce i občasné krystalky a zrníčka cínové rudy kasiteritu. Ale v mnohem menším počtu i kvalitě než na Huberově pni. Mezi geologické zajímavosti lokality patří takzvané dendrity, jejichž název je odvozený od latinského „dendros“ neboli strom. Jedná se o stromovité útvary, které se tvoří srážením roztoků s obsahem těžkých rud v puklinách skály. Po odhalení jsou kameny pomalovány útvary připomínajícími větvení běžných stromů.

V posledních letech ale došlo k prohloubení těžby o jednu etáž směrem do hloubky skály, tedy přibližně o pět metrů nadmořské výšky. A sběratelé i pracovníci lomu zde našli nečekaný nález v podobě velice kvalitních berylů. Ty patří mezi velmi oblíbené šperkařské minerály a pochopitelně zaujímají své silné postavení i ve sbírkách nadšených sběratelů. Díky přítomnosti kovů jako je hliník, cín, wolfram a jim podobné se složení berylů proměnilo v nádherné akvamaríny. Na oblast západních Čech a všeobecně i celé republiky se jedná o opravdu unikátní nálezy. Polohy s akvamaríny se ale stejně rychle a nahodile ztrácejí, jako se nalézají, a proto je každý odstřel a odkryv nové vrstvy na tělese Vysokého kamene očekáváním něčeho nového.

Ať už si zvolíte první nebo druhý lom, tak očekávejte příjemný sběratelský zážitek. Obě lokality jsou bohaté na základní minerály a ve větším počtu zde najdete jak sekundární minerály, tak i minerály rud typické pro oblast důlního revíru Horní Slavkov. S prázdnou tedy rozhodně neodejdou jak začátečníci, tak i zkušení sběratelé. Jen je důležité nezapomínat v žádném případě na bezpečnost a v případě aktivního lomu kontaktujte majitele a nezkoušejte do lomu vstoupit na vlastní riziko. Mimo našťavaného vrátného zde mají i pár velice rychlých a cholerických ovčáků. Hodně štěstí při sbírání, a především pevné zdraví!

Petr Vrba

Loketský skřet Štrakakal. (viz článek na str. 36)

1. Křemenná žíla nalezená na Vysokém kameni
2. Křemenná žíla s vrstvou jaspisu z aktivního lomu
(viz článek na str. 38)

Znaky EMO GRÜNBERG – sbírka P. Palůch. (viz článek na str. 23)